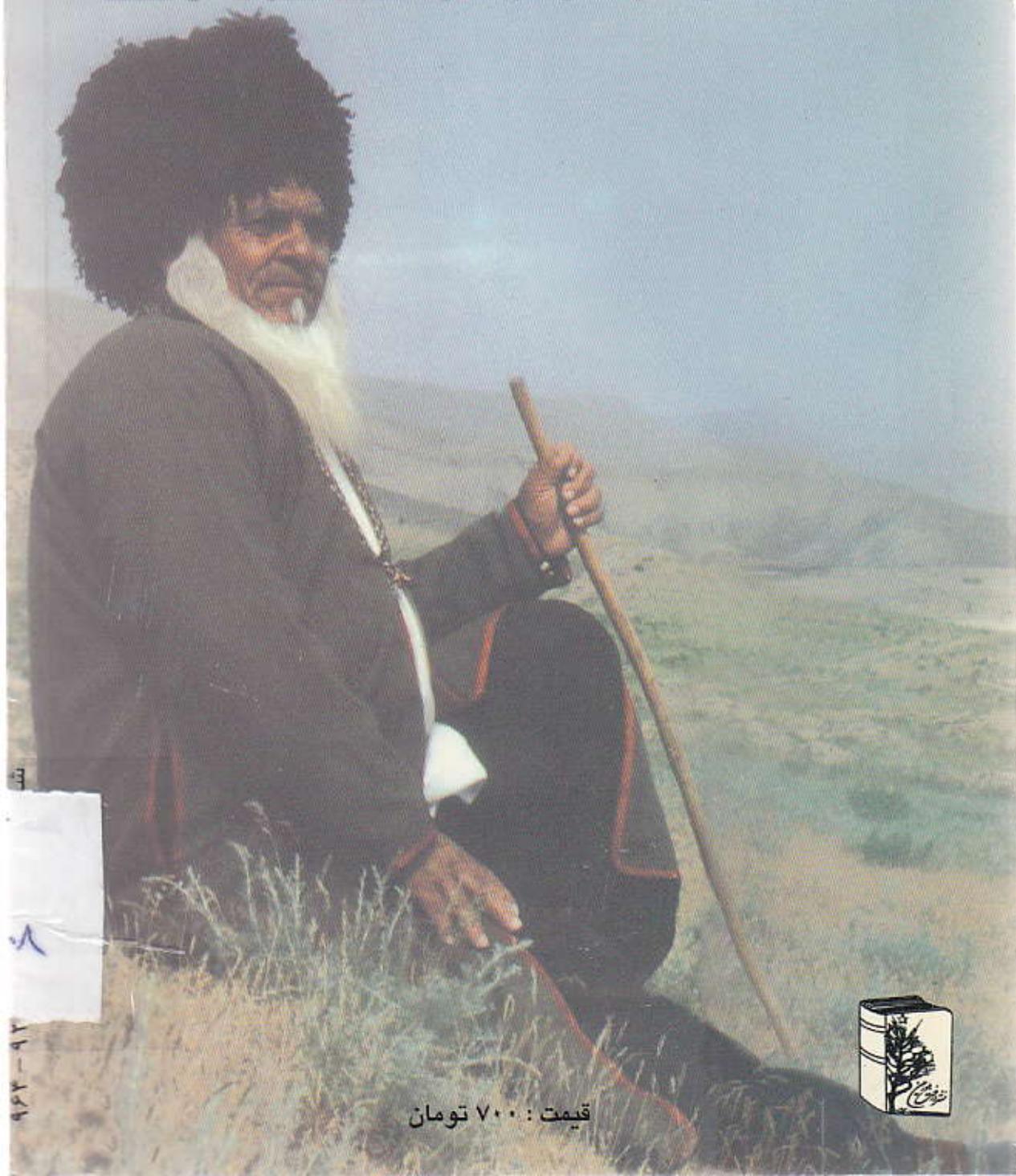

ترکمن‌های جهان

مرا اددور دیف
شهرات قادر ف

مترجم :
امان‌گل‌دی ضمیر

The Turkmens of the World

قیمت : ۷۰۰ تومان

كَبِيرٌ مُّكَبِّرٌ لِّلْعَزِيزِ الْجَمِيعِ

The turkmens of the world

«ترکمن های جهان»

(تحقیقی پیرامون وضعیت تاریخی و جمعیتی ترکمن ها)

نویسندها:

Merad durdiof

مراد دوردیف

فارغ التحصیل از دانشگاه ام. ب. یومونوسو مسکو در رشته تاریخ و سربرست انجمن تاریخ و مردم شناسی

ترکمنستان

Shohrat qadirof

شهرات قادریف

عضو اصلی انجمن علوم جمهوری ترکمنستان در رشته های فلسفه و حقوق و سربرست گروه تحقیقات تاریخی و

جمعیت شناسی

مترجم: امان‌گلدى ضمير

بررسی پیشینه تاریخی و وضعیت جمعیت ، میزان ، ترکیب ، تحرک و تغییرات آن در گروه های قومی ، از جمله ضرورت های شناخت تاریخی و امروزین کشورمان است . این شناخت در مورد اقوامی که سرزمین های مشترکی در حوزه ایران بزرگ فرهنگی و در درون مرازهای سیاسی و رسمی امروز جمهوری اسلامی ایران دارد ، اهمیت بیشتری ، به ویژه در تحکیم روابط فرهنگی و منابع دوستانه میان ایران و کشورهای همسایه پیدا می کند . در این راستا پژوهشکده مردم شناسی سازمان میراث فرهنگی ، مطالعه در فرهنگ اقوام گوناگون ایران را در اولویت برنامه های گروه مردم شناسی اجتماعی قرار داده است . کتاب حاضر که با این هدف انتشار می یابد به تاریخ و تبار و نیز جمعیت ترکمنهای جهان ، می پردازد ، که بخش عمده ای از آن ها را هم میهنان ترکمن ایرانی تشکیل میدهند ؛ و می تواند منبع قابل استفاده ای باشد برای مطالعاتی که در زمینه فرهنگ گروه های قومی ایران انجام می گیرد .

با تشکر از مترجم محترم ، آقای امانگلدي ضمير ، که در مطالعات از این دست ، با پژوهشکده مردم شناسی همکاری دارد . امید است این اثر محققان مردم شناس و فرهنگ شناس کشورمان را به کار آید .

پژوهشکده مردم شناسی
سازمان میراث فرهنگی کشور

آذرماه ۱۳۷۹

این کتاب درباره وضعیت تاریخی و جمعیتی ترکمن های
جهان-ترکمن های چین، ایران، افغانستان، عراق، سوریه، ترکیه،
ترکمنستان، قزاقستان، ازبکستان و همچنین ترکمن های
«آستراخان»- نوشته شده است. علاوه بر این، درباره منشأ
نژادی، چگونگی و علل پراکندگی ترکمن ها در سطح جهان، تاریخ
تیره- طایفه های ترکمن، محل سکونت آنان، جمعیت ایلات و
وضعیت کنونی آنان اطلاعات جامعی گرد آوری شده است. این
کتابچه در اتحاد جماهیر شوروی(سابق) برای اولین بار انتشار
یافته است!

فهرست

صفحه

۱۱	یادداشت مترجم
۱۳	- مقدمه
۲۲	- ترکمن های اتحاد جماهیر شوروی [سابق]
۲۴	- ترکمن های ترکمنستان
۳۷	- ترکمن های تاجیکستان
۴۱	- ترکمن های ازبکستان
۵۴	- ترکمن های فراقستان
۵۷	- ترکمن های استاورپول
۶۰	- ترکمن های آستراخان

۶۱	- ترکمن های کریم
۶۸	- ترکمن های چین
۷۲	- ترکمن های افغانستان
۷۴	- ترکمن های ایران
۷۶	- ترکمن های عراق
۸۰	- ترکمن های ترکیه
۸۲	- ترکمن های سوریه
۸۳	- جدول آماری جمعیت ترکمن های جهان
۸۵	- فهرست منابع و مأخذ

یادداشت مترجم

کتاب ترکمن های جهان (دنیا داکی ترکمن لر) در سال ۱۹۹۱ میلادی به زبان ترکمنی و به خط کریل (روسی) در کشور ترکمنستان توسط انتشارات حرف منتشر شده است . اطلاعات جمعیتی و تاریخی بسیار مفیدی از ترکمن های ترکمنستان و سایر کشورهای آسیای میانه ، افغانستان ، ایران ، چین ، ترکیه ، سوریه و عراق به همت محققان عضو آکادمی علوم ترکمنستان مراد دوردیف و شهرات قادریف در این کتاب گرد آوری و تدوین شده است . نیاز پژوهشگران فرهنگ و تاریخ ترکمن به کتابهای معتبر علمی و عدم دسترسی آنان به اطلاعات جمعیتی و تاریخی معتبر از ترکمن ها ، انگیزه اصلی ترجمه بوده است .

در ترجمه این کتاب بخصوص در ترجمه اصطلاحات روسی از راهنمایی و مساعدت دوستان داشجو که از کشورهای تازه استقلال یافته آسیای میانه در ایران تحصیل می کردند فراوان بهره بردم .

بر خود لازم می دانم از جناب آقای محمد میر شکرایی مدیر محترم پژوهشکده مردم شناسی سازمان میراث فرهنگی کشور که با رهنماهای علمی مفید مترجم را ارشاد فرمودند و در انتشار سریع آن همت گماردند تشکر و قدر دانی نمایم و نیز از اعضای محترم شورای پژوهش آن پژوهشکده که ضرورت چاپ و اعتبار علمی کتاب را تائید نمودند سپاسگزارم .

از همسرم خانم زلیخا قرنجیک پژوهشگر پژوهشکده مردم شناسی سازمان میراث فرهنگی کشور که در ترجمه متن اصلی کتاب و یافتن اصطلاحات مناسب فارسی برای کلمات ترکمنی مرا یاری کرده اند و بخاطر پیگیری جدی که برای آماده شدن کتاب به عمل آورده اند سپاسگزارم و ترجمه این اثر را به ایشان تقدیم می کنم .

همچنین از خانم زلیخا نظری داشلی برون عضو هیأت علمی پژوهشکده مردم شناسی که زحمت مطابقه متن اصلی را با ترجمه فارسی آن بر عهده گرفتند و نیز از خانم فاطمه عنایتی به خاطر دقت و سرعت در کار تایپ متن سپاسگزارم و در پایان از جناب آقای خسرو صالحی مسئول محترم

انتشارات درخت بلورین و همکارانش که با جدیت و علاوه خاص امکان چاپ و انتشار کتاب را در مدت زمان کوتاه فراهم نمودند ، تشکر می کنم .

امانگلدي ضمیر

پائیز ۷۹ ۱۳

مُقَدِّمة

تاریخ پیدایش و زندگی ترکمنهای خاور نزدیک، خاور میانه، و آسیای مرکزی هنوز بصورت کامل نوشته نشده است. و این خود بدون دلیل نبوده است. هرچند که بعضی از دلایل مربوط به وضعیتهاي تاریخي خاص حاکم بر منطقه باشد، این امر خصوصاً در اتحاد جماهیر شوروی (سابق) صادق بود. عاملی که بعنوان «پرده های آهنین» کشور ترکمنستان را، از ارتباط با دنیای خارج از خود بسته بود، باعث شد تا اطلاعات و معلومات ما از وضع زندگی ترکمن ها، خیلی محدود باشد. علاوه بر آن سیاستهاي انترناسیونالیستی و سیاستهايی که به منظور اتحاد ملتها و اقوام اتخاذ می شد، منجر گردید تا اطلاعاتی که حتی از سایر بخشها و مناطق - ترکمنستان - به دست ما میرسد از صافها و فیلترهاي مخصوص بگذرد. در نتیجه سیاستهاي فوق، ما از وضعیت تاریخي- اجتماعی ترکمن های «فقاراز»، «ازبکستان»، «قراقستان»، «تاجیکستان»، «قسمتهای جنوبی اوکراین»، «کریم»، ترکمن ها «پریدنسست رو» و در مورد روستاهای ترکمن نشین که قبلاً در آذربایجان و ارمنستان بوده اند، اطلاعات جامعی نداریم.

پراکنده شدن ترکمن‌ها در سرزمین‌های مختلف، در طول چندین قرن صورت گرفته است و شکل امروزی پراکندگی آنان، در اوخر هزاره اول میلادی و اوایل هزاره دوم، تحت تأثیر کوچ‌های بزرگ در قرن وسطی به وقوع پیوسته است. ترکمن‌ها در اغلب وقایع و حوادث جنگی - سیاسی شرکت داشته و در ارتباط تنگاتنگ با دگرگونیهای اقتصادی - اجتماعی کشورهای خاور نزدیک و خاورمیانه قرار گرفتند.

ترکمن‌ها «آسیای صغیر»، در استقرار حکومت «سلجوقیان» و بوجود آمدن امپراطوری عثمانی نقش بزرگی داشتند. در دوران حکومت مغولها نیز تأثیر ترکمن‌ها، بر اوضاع سیاسی هندوستان نیز زیاد بوده است. حاکمان سلسله «آق قویونلی»‌ها و «قراقویونلی»‌ها که از لحاظ سیاسی و اقتصادی در «فقفاز» و قسمتهای شرق و غرب ایران، حاکمیت تمام داشتند ترکمنها بودند بنا به گفته نویسنده سلجوقیانه «عالی یا زیجی اوغلو»، (قرن ۱۵) قبل از هجوم مغولها، امیران، خانات و سرداران مناطق از یمن تا گرجستان و آبخازیا، از استانهای روس تا «تارسوس»، از مرزهای «آنالیا» تا «آناتولیا»، از مرزهای «سوداق» و «قیقاج» تا حوالی بیابانهای سوریه و عراق (که محل سکونت مسلمانان و مسیحیان میباشد)، از استانهای روم بیزانس تا «مداین» (کتزیفون) و فرنگی‌ها و ارمنی‌ها و ... ساکن در «یمن» تابع آنان بوده است. (به نقل از منبع شماره ۱۳ ص ۶۰۰)

باز در آن دوران، ترکمن‌ها از نواحی سکونتگاه تاریخی خود - «وطن» - واقع در

قسمتهای غرب آسیا، به سایر نقاط، - شرق آن «دالی جیحون» و آمودریا، غرب آن دریای خزر، شمال آن «آرال»، جنوب آن «ترکمن پرامیمیز» همچنین از سرزمینهای کوهستانی خراسان بصورت گروهی و بیلاق - قشلاقی کوچهای خود را آغاز کرده و در مناطق صحرایی، بیابانی و سرزمینهای حاصلخیز و کوههای صعب العبور، بصورت جدا از سایر ملتها ساکن شدند. در این مناطق، در طول دوران پر فراز و نسبی تاریخی، نژادهای هم خویشاوند، از قبیل: «ماساچست»ها، «آلان»ها، «آس»ها و سایر طایفه‌ها که استخوان بندی قوم ترکمن را تشکیل میدهند، زندگی می‌کردند. جا دارد که در اینجا نوشته شرق شناس معروف «ای.بو.یعقوبویسکی» را یادآوری کنیم: «شاید این سؤال پیش بیاید که چطور ممکن است ترکمن‌هایی که امروزه در «پارفیای قدیمی» زندگی می‌کردن با اقوامی که کمی بعد از آنان در اوایل قرون وسطی در مرو، سرخس، ایسورد، «نوسای» و در شهرهای دیگر زندگی می‌کردن، ارتباط فرهنگی غنی ای داشته باشند؟ زبان محاوره ای افرادی که در سرزمین‌های فوق زندگی می‌کردن ترکمنی نبوده، بلکه شیوه لهجه‌های رایج در مناطق مرکزی ایران [فارسی] بوده است. با این وجود، با در نظر گرفتن تفاوت‌های لهجه ای در زبانهای میتوان گفت که ترکمن‌ها، علاوه بر حفظ میراث فرهنگی غنی خود، سعی داشتند با سایر ملت‌های هم‌جوار خود نیز، ارتباط و تبادل فرهنگی داشته باشند. این تبادل فرهنگی تنها به این دلیل نیست که محل سکونت فعلی ترکمن‌ها در سکونتگاه قدیمی اقوامی که فرهنگ مقابله بوجود آورده، بوده است، بلکه ترکمن‌ها با اکثر ساکنان مناطق

فوق که به لهجه های ایرانی صحبت می کردند در گذشته طولانی مشترکات فرهنگی و قومی زیادی داشته اند و یا ممکن است اقوامی همچون ماساچست ها و همچنین «

داه»ها، «آلان»ها، که بصورت یکجا نشین در بخش های شرق خراسان زندگی میکردند، در داخل اقوامی از قبیل ترکمن ها مستحیل شده باشند. (مأخذ ۸۴ صفحه ۱۲)

اینگونه اختلاط نژادی در بین اکثر قبیله ها و نسلهای متمايل به ترکی وجود دارد. از بین نسلهای ترکی، نسل «اوغوز» بیشتر از همه، سایر ملتها را تحت تأثیر قرار داده است. از گروههای نژادی مختلط شده، ویژگیهای ژنتیکی، شکل ظاهری و جسمانی آنان از جمله سر و صورت و جمجمه (که از لحاظ جسمانی شبیه سفید پوستان میباشند) و فرهنگ مادی و معنوی و آداب و رسوم آنان به ترکمن ها ارث رسیده است.

علاوه بر آن از طایفه هایی که از شرق آمده اند، زبان ترکی و شجره نامه ترکی (اوغوز) برای

ترکمن ها، به میراث رسیده است بر این اساس

میتوان گفت: لفظ «ترکمن» به معنای «ترکی مانند» - «شبیه ترک» - از زبانی که به نام قوم ترکها شناخته شده یعنی از زبان ترکی، اتخاذ گردیده است. (برای اطلاعات بیشتر نگاه کنید به مأخذ ۱۹، ۸۸)

دولتهای بزرگ از اتحاد خانها و امیران کوچک و بزرگ به وجود آمده است - و استقرار امپراطوری سلجوقیان و گسترش یافتن حیطه نفوذ آن در اکثر خانات شرق-در شناخته شدن ترکمن‌ها به عنوان یک ملت و در پیدایش ملیت‌های دیگر بر روی نقشه‌های دنیا، مؤثر بوده است.

بر اساس گذشته‌های تاریخی میتوان گفت، کوچهایی که بر اساس مسائل و مشکلات اجتماعی - اقتصادی، سیاسی و ایدئولوژیکی انجام گردد و به گونه‌ای باشد که بین مهاجرین و ساکنان اصلی اختلاف ایجاد کند، در رشد اقتصادی و تغییر فرهنگی مؤثر خواهد بود و این امر بین ملیت‌های جدید دو حالت را پیش خواهد آورد:

۱- روابط آنان را با یکدیگر گسترش می‌دهد - امکان جدا شدن گروه‌ها و طایفه‌های یک ملت را تسريع می‌کند. در حال حاضر بر اساس تئوریهای مردم‌شناسی، «میتوان گفت که اگر طایفه‌های دائماً کوچ رو در برخورد با سایر طایفه‌ها هویت و موجودیت خود را از دست ندهنند، می‌توان امیدوار بود که در هر حال این طایفه‌ها اصالت خود را حفظ خواهند نمود. اما اگر تحت تأثیر تهاجمات خارجی از هویت اصلی خودشان دور گردند، دیگر امیدی به بازگشت به هویت اصلی نخواهند داشت." (مأخذ ۱۴-۱۵ ص ۱۴-۱۵)

نتایج اینگونه تحقیقات مردم‌شناسی در زندگی ترکمن‌ها نیز قابل مشاهده است. در زمان حاضر

در بین ترکمن ها، وضعیت هایی از قبیل: اختلافات تیره- طایفه ای، عدم ازدواج بین دختران و پسران طایفه های مختلف با یکدیگر، ازدواج های درون گروهی و عدم وجود ازدواج های برون گروهی مشاهده میشود که این وضعیت ها تحت تأثیر انزواگرایی و جدایی طبقات قومی مختلف و اختلافات داخلی یک ملت، ناشی شده است. در نتیجه چنین جریانی بود که طوایفی از قبیل «یوریوک»ها، «باراق»ها، «افشار»ها، «بایات»ها که از یک قوم بودند و در خاور نزدیک و خاور میانه زندگی می کردند، از سایر تیره- طایفه های ترکمن مستقل شوند و باز میتوان گفت در نتیجه این چنین جریانی بود که «سالار»های ختایی (سالیرها)، «باهاارلی»های فرقاژ از هویت قومی و فرهنگی اصیل ترکمنی خود دور افتادند. و نیز در نتیجه چنین مهاجرت ها و جدایی طوایف از یکدیگر است که بعضی از طایفه های ترکمن نیز در اقوام همجوار و قدرتمند خود مستحیل شدند. بعنوان مثال ترکمن های مهاجر به مناطق «کریم» در داخل فرهنگ ترک ها و تاتار های «کریم» مستحیل شده و هویت اصلی خود را از دست دادند. جدایی طوایف مختلف ترکمن ها به دلایل اختلافات تیره - طایفه ای، آنان را از اصالت قومی خودشان و سرزمین اجدادیشان دور کرد و باعث پراکندگی آنان از لحاظ جغرافیایی، قومی و سیاسی گردید. البته در ایجاد چنین وضعیتی علاوه بر اختلافات داخلی ترکمن ها، نباید تأثیر برخوردهای خصم‌مانه سایر اقوام را که خود را از لحاظ نزدیکی و سیاسی برتر می دانستند، فراموش کرد. به عبارت دیگر در تجزیه ترکمن ها به تیره- طایفه های پراکنده، بیشتر از هر عامل سیاستهای تجزیه

طلبانه و تهاجم فرهنگی اقوام بیگانه و خصلت فرهنگ پذیری و سازگاری افراد ایزوله، مؤثر بوده است.

تغییرات جدید تقسیمات جغرافیایی، داشتن خصلت اعتمادی و خوی و انگیزه خدمتکاری نسبت به هم، سیاستهای جدید و دراز مدت و کارساز دولت، کمک فراوانی در اتحاد، یکدلی و توافق مردم نسبت به هم و بالا رفتن سطح آگاهیها و معلومات آنان، داشته است. علاوه بر این، وجود عوامل فوق در انجام تحقیقات ژئوموگرافیکی و موقعیت تاریخی و جمعیتی ترکمن‌ها در حال حاضر به نظر ما مهم جلوه یافتد. و میتوان گفت که تأسیس مجتمع «واطن» (رودنیا) در جمهوری ترکمنستان یکی از برنامه‌های بسیار درخشنان در این راستا میباشد. این مؤسسه بعنوان مرکز تبادل نظرات و ارتباطات ترکمن‌های سراسر دنیا فعالیت خواهد نمود.

این تحقیق تاریخی - جمعیتی که پیش رو دارید، اولین گام در جهت جمع آوری و مرتب کردن اطلاعات موجود درباره ترکمن‌های جهان از لحاظ تعداد جمعیت و محل سکونت آنان میباشد. در تدوین این کتابچه با مشکلات زیادی روبرو شدیم، اولین مشکل ما عدم وجود اطلاعات صحیح و قابل اعتماد از وضعیت ترکمن‌های مناطق مختلف بود. به همین دلیل، نویسنده‌گان کتابچه علاوه بر آمارهای رسمی دولتها، مجبور شدند از فاکتورها و برآوردهای تخمینی نیز استفاده نمایند. در ارائه آمار ترکمن‌هایی که در خارج از ترکمنستان (در آسیا، اروپا و آمریکا) و همچنین ترکمن‌هایی که در بعضی از

بخش های اتحاد جماهیر شوروی (سابق) زندگی می کنند، با چنین مشکلی رو برو شدیم. علاوه بر مشکل فوق، نتوانستیم موقعیت ترکمن های قسمت جنوبی « اوکراین »، نقاط مرکزی ایلات ترکمن در سواحل رود نیستر (مالداری) را به دلیل همزمان بودن استقرار آنان با اختناق و سرکوبیهای استالینی در سالهای جنگ جهانی دوم، بطور کامل و همه جانبه بررسی و مطالعه کنیم. به همین منظور نویسندها کتابچه بر نواقص کار خود و نادقيق بودن آن واقف هستند چون در این کتابچه وضعیت های تاریخی، قوم نگاری و جمعیت شناسی ترکمن هایی که در خارج از ترکمنستان زندگی می کنند و مطالعات علمی که در آینده باید انجام گردد، نمی توان یکجا جمع آوری نمود. همچنین در این کتابچه، هدف نویسندها از تحقیق و بررسی تاریخی و جمعیت شناسی خود، ارائه تمام معلومات و اطلاعات بطور کامل نیست بلکه قصد دارند که چکیده و خلاصه ای از اطلاعات موجود را به عرض خوانندگان رسانیده باشند. به همین دلیل، نویسندها نوشته خود را یک کار عمیق و جامع نمی دانند. اساساً این کتابچه حکم اطلاع رسانی دارد. ما این نوشته را، شروعی جهت مطالعات ژئوموگرافیک درباره ترکمن ها میدانیم و امیدواریم که این کتابچه از طرف تمام دانش پژوهان خوش نیست مورد عنایت

واقع شده و با کوشش محققان، دانستنیهای «ترکمن دنیاسی» (دنیای ترکمن) کامل شده و اطلاعات

ناتمام آن دقیق‌تر گردد.

هزاردادو زردیف،

شنهزات قادریف

جمهوری شوروی (USSR)

ترکمن های شوروی بطور عمده در ترکمنستان و علاوه بر آن بصورت پراکنده در ازبکستان، تاجیکستان، قزاقستان، منطقه استاورپول، آستراخان، گروههای کوچک و پراکنده قرقیزستان، قسمت مرکزی اوکراین، پریدنیست روی، مسکو (بیش از هزار نفر) زندگی می کنند. قبل از جنگ جهانی دوم، ترکمن ها در «کریم» هم زندگی می کردند. اینان در نتیجه سیاست استالینی همراه تاتارهای کریم، به جاهای دیگر کوچانیده شدند.

سکونت گاه کنونی ترکمن ها (ترکمن های آسیای میانه، قزاقستان و کریم) بر اساس یک نظر، همزمان با کوچهای قرون وسطی بوجود آمده است. ولی کوچهای بعدی (کوچ ترکمن های استاورپول و آستراخان) بر اساس تیره شدن روابط ترکمنستان و روسیه در قرون ۱۸ و ۱۹، بوده است. مرحله سوم کوچ و ایجاد سکونتگاه در بین ترکمن ها (قسمت های خاصی از ترکمن های منطقه شرقی اوکراین، پریدنیست روی و قسمتهای مختلف آسیای میانه) تماماً تحت تأثیر اعمال و روابط خشونت آمیز سیاستگذاران و جریان "NKVD" و "Gpy"^۱ بوده است. اینان ترکمن ها را متمهم به راهزنی و غارتگری کرده بودند.

اکثر ترکمن هایی که خارج از محدوده ترکمنستان زندگی میکنند تا حدودی توانستند زبان و هویت فرهنگی خود را حفظ نمایند اما بعضی از آنان تحت تأثیر همسایه غیر ترکمن، زبان، ملیت و هویت فرهنگی خود را تا حدودی از دست داده و در فرهنگ آنان مستحیل شده اند. مستحیل شدن زبان ترکمن ها (از دست دادن زبان مادری) خصوصاً در بین ترکمن های ازبکستان مشهود و نمایان است، بعنوان مثال زبان ترکمن های «سورخان دریا» که به نام «ترکمن جوس» معروف است بالهجه های زبان ازبک در هم آمیخته است. وضعیت زبانی ترکمنهای «زرافشان»، «بخارا»، «قاشقادریا» و

^۱ وزارت کشور شوروی

^۲ سازمان امنیت شوروی

«سمرفند» نیز همانند وضعیت زبانی ترکمن های ازبک است. تغییر زبان ترکمنی به زبان روسی در بین ترکمن های «استاورپول» بیش از حد قوی است. این امر، خصوصاً از نیمه دوم دهه پنجم قرن بیستم باقطع تدریس زبان ترکمنی در مدارس به کودکان ترکمن در استاورپول مرتبط میباشد. با توجه به اینکه شناخت ملیت هر کس از طریق زبان مادری بهتر و آسانتر انجام می پذیرد. این امر حربه‌ای بود که جمعیت ترکمن ها عمدها کم گزارش گردد.

ترکمن های ترکمنستان

بزرگترین محل تجمع ترکمن ها، جمهوری ترکمنستان میباشد، دقیقاً نصف جمعیت ترکمن ها در ترکمنستان ساکن هستند. در این کشور موقعیت و شرایط مطلوبی برای رشد اجتماعی و فرهنگی ترکمن ها وجود دارد.

بررسی و مطالعه وضعیت جمعیتی- تاریخی ترکمن های ترکمنستان، از آغاز قرن ۱۹ میسر است چون که اولین سرشماری عمومی جمعیت ایلات ترکمن بطور کامل در این تاریخ انجام شده است و آمار دقیق تر را بعد از این دوره میتوان بدست آورد. دادن آمارهای جمعیتی قبل از این تاریخ در مورد ایلات ترکمن، ما را با مشکلات بسیاری رویرو می کند. تنها در کتب تاریخی نوشته شده در دوره سلجوکیان آمار جمعیتی ترکمن ها آورده شده است. در این دوره جمعیت ترکمن های اوغوز «کاگاتاتی» در حدود یک میلیون نفر تخمین زده می شود.

در این دوره، کوچهای دسته جمعی، حملات و هجوم مغول ها، تیمور لشگ و نادرشاه افشار، تأثیر عمیقی در کم شدن آمار جمعیتی ترکمن ها داشته است. علاوه بر این، جداسدن تیره- طایفه های یازیر، سالیر، استخانلی، سوئین خانلی، تکه، یموت در قرن های ۱۳-۱۴، یکی از عوامل مؤثر کم شدن و پراکندگی جمعیت ترکمن های ترکمنستان بوده است.

بعد از یورش چنگیزخان، اغلب تیره- طایفه های ترکمن در مناطق شمال و شمال غربی جمهوری ترکمنستان (بالقان، منگ قشلاق، اوژبیوی، دربالیق) ساکن شدند. عمدۀ جمعیت ترکمن ها، در طول چندین سده اخیر در مکانهای امن تر آسیای میانه به طور پراکنده سکونت اختیار نمودند.

کوچهای بزرگ بیلاق - قشلاقی ترکمن ها (ترکمن های ترکمنستان) در سالهای دهه ۵۰ و ۶۰ قرن ۱۶ آغاز می شود. این وضعیت با قطع شدن آب «اوژبیوی» و «دربالیق» (تعییر دادن مسیر آب آمودریا به آرال در دهه ۷۰ قرن ۱۶) و شور شدن آب چاهها، و محاصره ترکمن های «نوغای»، «قالمیق»، «قزاق» ها توسط ازبک های خیوه بوجود آمده است. و علاوه بر موارد فوق، افزایش جمعیت

ترکمن ها در کوچ آنان نقش بزرگی داشته است.

نویسنده گان قرن ۱۹ در مورد رشد جمعیتی ترکمن ها اطلاعات دقیقی در نوشته های خود ثبت نکرده اند. بر اساس نوشته «ان.موراوف» در آغاز سال ۱۸۲۰ جمعیت ترکمن ها برابر با ۳۰۰ هزار نفر بوده است. (مأخذ ۵۵ ص ۳۰). در بخش اول نوشته «موراوف» آمار جمعیت ترکمن های یموت در همان سال برابر با ۵۲ هزار خانوار (۲۶۰ هزار نفر) آورده شده است.

«آ. بورنس» (A.Burnes) (در سال ۱۸۴۹) جمعیت کلی ترکمن ها را ۱۴۱ هزار نفر برآورد نموده است. (مأخذ ۵۰) «اسکرابندری ریابا» تعداد جمعیت ترکمن ها را ۲۲ هزار نفر برآورد نموده است. البته ترکمن ها جمعیت خودشان را برابر با ۳۵۰ هزار خانوار برابر یک میلیون هفتصد و پنجاه هزار نفر میدانستند (قالقین. سال ۱۸۶۹) و بر اساس برآورد «وامبری» جمعیت ترکمن ها در حدود ۹۷۹/۶۰۰ نفر بوده است (مأخذ شماره ۹) اطلاعات آماری ارائه شده از طرف «استاب نیسکی» (Estabnetiski) هم با آماری که از طرف «فیرنی»، «بارون بودان» و «وامبری» ارائه شده ارقام مشابهی از جمعیت ترکمن ها بدست می دهد. وی (استاب نیسکی) جمعیت ترکمن ها را ۱۸۹ هزار خانوار و یا ۹۳۰ هزار نفر برآورد نموده است. (مأخذ ۶۹ ص ۷۶)

«ای.ال. یاوارسکی» (در سال ۱۸۹۴) جمعیت ترکمن های منطقه آمودریا (بخارا و خیوه کونی) را ۵۰۰ هزار نفر برآورد کرده است. (مأخذ شماره ۸۳ ص ۱۷-۱۸) «ان. ای. آرستف» (در سال ۱۸۶۹) جمعیت ترکمنها را چنین برآورد نموده است: (مأخذ شماره ۳ ص ۴۲۰)

۲۰۳۵۹۷ نفر

استانهای خیوه و بخارا

۸۰۰۰۰ نفر

افغانستان و ایران

۲۶۱۰۰۶ نفر

ترکمن های ساکن در استانهای تحت حاکمیت روسیه

«آ.ای. میدویدف» (در سال ۱۹۰۹) جمعیت ترکمن های «روس» و «ایران» را ۵۰۰ هزار نفر برآورد نموده است. به نظر وی از این تعداد ۶۰ هزار نفر در استانهای ایرانی زندگی می کند.

«ام. ک. قراخانوف» جمعیت شناس ازیک، جمعیت ترکمن ها را قبل از اتحاد جمهوری های

شوری ۶۹۰ هزار نفر برآورد نموده است.(مأخذ شماره ۳۴ ص ۱۲)

جنگ های خونینی که هنگام اتحاد جمهوری های شوروی روی داد، تأثیر منفی زیاد در رشد جمعیت ترکمن ها داشته است. طبق «گزارش ام. د. اسکوبیلوف» هنگام محاصره قلعه «گوگ تپه» در سال ۱۸۸۱ در حدود ۱۴۵۰۰ نفر کشته شدند.(مأخذ شماره ۶۸ ص ۵۲-۵۳) و بر اساس یک گزارش دیگر، آمار قربانیان جنگ «گوگ تپه» بیش از ۲۰ هزار نفر تخمین زده می شود. اگر این آمار، افرادی را که در بیرون از قلعه کشته شدند در بر گیرد، رقم آن بعید به نظر نمی رسد.(مأخذ شماره ۶۶)

قبل از این نیز، مأمورین اعزامی به منطقه ترکمن نشین برای مقابله با قشون خان خیوه، در حدود

۱۳۰۰ نفر را از بین برده اند.(مأخذ شماره ۶۶)

در اواخر قرن ۱۹ درنتیجه شیوع بیماری های واگردار در منطقه میانی ترکمنستان شیوع پیدا کرد و بیش از ۷۰ هزار نفر ترکمن مریض شدند و در نتیجه آن چندین هزار نفر قربانی این بیماری شدند.

بر اساس آمار اقتصاددانان شوروی جمعیت ترکمنها در سال ۱۹۲۲ چنین برآورد شده است:

مأخذ شماره ۲۶ ص ۲۱)

درصد	تعداد جمعیت به هزار	نام منطقه
%۴۲/۷	۲۶۳،۳	ترکمنستان
%۲۷/۸	۱۷۴،۱	بخارا
%۲۶/۵	۱۸۴،۲	خوارزم
%۱۰۰	۶۲۵،۷	جمع

در مورد آمار و مطالب فوق، خصوصیت دست اول بودن مطالب و همچنین تخمینی بودن شمارش

ترکمن‌های ساکن بخش‌های پراکنده را نباید فراموش کرد. گذشته از این در فرصت زمانی قبل از تشکیل جمهوری سوسیالیستی ترکمنستان، وضعیت ایلات ترکمن بر مبنای مدارک رسمی و کتب تاریخی نگاشته شده است. (مأخذ شماره ۲۷ ص ۲۴۰-۲۲۳)

در مصوبات و نشستهای کمیسیونهای تقسیم آسیای میانه به بخش‌های مختلف در سالهای ۱۹۲۶-۱۹۲۴، مدارک و مطالب جمع آوری شده از اتحاد ایلات ترکمن در سال ۱۹۲۶، کمک بزرگی در تسهیل شدن کار کمیسیون داشته است. بر اساس اطلاعات فوق، قبل از تشکیل دولت ملی ترکمنستان، اکثریت ترکمنها (بیش از ۷۰ درصد) در سرزمینهای متعلق به مردم ازبک در استان «زاکاسپی» (که قسمتهای عمدۀ جنوب غربی ترکمنستان و جلگه «قراقوم» را در بر می‌گرفت) زندگی میکردند.

همزمان با تقسیمات آسیای میانه به دولتهای ملی و در نتیجه پیدایش جمهوری سوسیالیستی ترکمنستان در سال ۱۹۲۴، جمهوریهای سابق بخارا و خوارزم و ایلات مختلف این منطقه جزء قلمرو سیاسی اداری جمهور ترکمنستان در آمدند. طبق این تقسیم بندی، حدود ۱۹۱۰۰ نفر از جمهوری بخارا (ایالت بخارای سابق)- از این تعداد ۱۴۱ هزار نفر از ترکمن‌های استانهای لین (چارجو) کرکی و شیرآباد- به جمهوری ترکمنستان پیوستند و همچنین از جمهوری خوارزم (ایالت خیوه سابق) ۱۰۳۱۵۶ نفر وارد جمهوری ترکمنستان شدند که از این تعداد ۶۴۴۳۴ نفر ترکمن بودند.

بر اساس اطلاعات آماری سال ۱۹۲۴ جمعیت ترکمنهای ساکن در جمهوری ترکمنستان برابر با ۶۲۰ هزار نفر بوده است.

جمعیت ایلات و تیره - طایفه‌های ترکمن در اواسط نیمه اول قرن بیستم که در قلمرو جمهوری ترکمنستان بودند در جدول زیر آورده شده است:

ترکمن های جهان

۲۸

ردیف	تعداد جمعیت	اسامی تیره - طایفه ها	
۳۹/۱۸	۲۷۰۲۵۴	(Teke)	۱
۲۱/۹۶	۱۵۱۴۰۳ (۱۵۷۰۰۰) ۹۶۹۰	arsary	۲
۱۳/۱۵	۹۰۷۷۲۹ (۱۰۰۰۰) ۵۱۲۰	yomet ha	۳
۵/۱۵	۳۰۰۶۱ (۲۰۰۰۰) ۱۵۱۴	salir ha	۴
۴/۷۵	۳۲۷۷۲۹ ۱۵۶۰	sariq ha	۵
۳/۴۹	۲۴۰۷۷	چادرورها (chawdur)	۶
۳/۰۵	۲۰۸۹۹ ۳۰۰	گوکلنگ (Goklang) [گوکلان]	۷
۱/۴۰	۱۰۰۰	قراداشلی (qaradashly)	۸
۰/۸۷	۶۰۰	بایات (Bayat)	۹
۰/۴۳	۳۰۰	اوغورجالی (oqorjaly)	۱۰
۴/۳۵	۳۰۰۰	آتا (Ata)، شیخ (shix)، خوچا (xoca)، سید (siid)، مختار (maxtem)، آرباچی (Arabachy)، امیرلی (Amirly)	۱۱

		(anowly)، نخور (noxor)، اناولی (sonjy)	
۲/۱۷	۱۰۰۰	مورچه لی (morchely)، میهن لی (mihenly)	۱۲
۱۰۰۱	۶۸۹۷۱۲	جمع	-

مأخذ: آمار ارائه شده از مأخذ شماره های ۳۹، ۵۸، ۴۳، ۲۸ و ۷۳ ص ۲۳۸-۲۳۷ گرفته شده است.

توجه: آمار فوق با آمار ارائه شده در سال ۱۹۲۶ (۱۹۰۰۸ نفر) درباره ترکمن های ترکمنستان متفاوت است. علت اصلی اینست که در جمع آوری آمار فوق در سال ۱۹۲۶ ترکمنهای «قراقوم» سرشماری نشده است. به همین دلیل در جدول ارائه شده توسط «گ. ای. کارپوف» بیش از ۳۰ هزار نفر ترکمن به حساب نیامده است.

«گ. ای. کارپوف» در یک اثر دیگر خود آمار جمعیتی تیره- طایفه های ترکمن را در جدولی شیوه جدول فوق ارائه نموده که در آن تعداد جمعیت یموتها را از ۹۰۷۲۹ نفر، بالغ بر ۱۰۵۰۰ نفر برآورد نموده است و جمعیت «ارساری» را نیز از ۱۵۱۴۸۳ نفر، بالغ بر ۱۵۷۰۰۰ نفر برآورد کرده است.

در آن زمان «گ. ای. کارپوف» بدون دلیل قطعی رقم آمار جمعیتی «سالیر» را کم گزارش نموده است. این اختلاف آماری در جدول فوق داخل پرانتز نشان داده شده است.

تقسیمات منطقه ای تیره- طایفه های ترکمن های ترکمنستان:

تکه ها: در بخش های (باهردن، عشق آباد، بايراملى، مرو، تجن، كىرو، و كيل بازار، ساقارچاغه، ترکمن قلا) و بصورت پراکنده در : قاقا، قيزل آربات، يرنبت، استالين (مورقاب فعلی)

يموتها: در بخش های (قيزل اترك، اسن قويلى، قازانجيق، كونه اور گنج، تاختا، كراسنودسك، و بصورت پراکنده در: ييلان لى، آندريو، قالين، تله من، لين

ساريق ها: در بخش های يول اوتن، تاختابازار و بصورت پراکنده در: چارجو، كارانويچ (ساقار فعلی)

استالين (مورقاب فعلی)

سالیرها: در بخش‌های: قاررى قلا و بصورت پراکنده در: يیلان لى

چاوردورها: در بخش‌های (قالین، پورسى) و بصورت پراکنده در: داش هاوىز، بخش‌هایی که در
کنار رودخانه های اترک و آمی دریا ساکن هستند.

ارساری ها: در بخش‌های (بورداليق، قرابكە ول، سایات، كرکى، قىزىل آربات، چارشانگى، خوجم
باز) بصورت پراکنده در: قارلىق

بایات ها: در بخش‌های بورداليق و سايرين

اوغورجالی ها: در بخش چله کن

يميرلى ها: در بخش يیلان لى

سونچه لى و مورچه لى ها: در روستاهای سونچه و مورچه بخش باهردن.

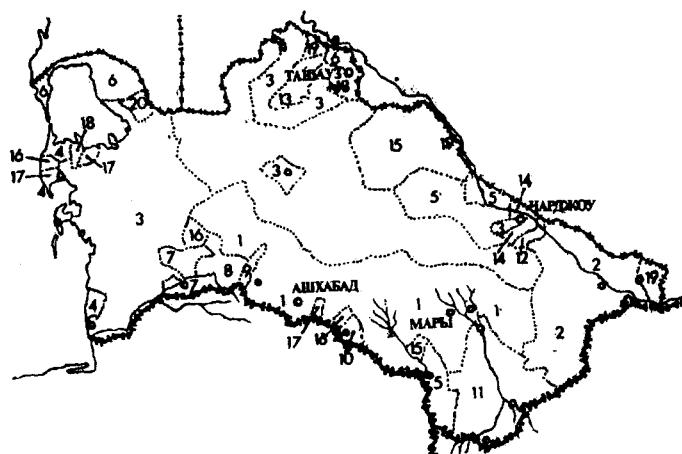
انولى ها: در روستای گنگورقلای بخش قاقا

مېھن لى: در بخش قاقا

آتا، شيخ، مختم، خوجا، سيد، موچيور: در بخش‌های (ساراخت، دارقان آتا، كراسنودسك، قاررى
قلا، قىزىل آربات و ...)

(این مطالب از مأخذ شماره ۴۱ اخذ شده است.)

نقشه موقعیت جغرافیایی سکونتگاه تیره- طایفه های ترکمن در ترکمنستان

سکونتگاه تیره- طایفه های ترکمن در اواخر نوزدهم و اوایل قرن بیستم

۱۹. ازبک (ozbak)	۲۰. قزاق (qazaq)	۲۱. یمیرلی (yemirli)	۲۲. قزاداشلی (qaradashli)	۲۳. گوکلنگ (guokleng)	۲۴. نخورلی (noxorli)	۲۵. مورجه لی (murcheli)	۲۶. آل علی (Al ali)	۲۷. خوچا (xoja)	۲۸. شیخ (shix)	۲۹. تکه (trke)	۳۰. ارساری (Arsari)	۳۱. یموت (yomet)	۳۲. اوغورجالی (oqorjali)	۳۳. سالیر (salir)	۳۴. چاودور (chawdur)
------------------	------------------	----------------------	---------------------------	-----------------------	----------------------	-------------------------	---------------------	-----------------	----------------	----------------	---------------------	------------------	--------------------------	-------------------	----------------------

× اطلاعات از مأخذ شماره ۴۱ گرفته شده است.

تحقیقات و بررسیهای ویژه ای جهت سرشماری جمعیت تبره - طایفه های ترکمن، بعد از آمار جمعیتی ارائه شده بالا در سال ۱۹۲۶، انجام نگرفته است. به همین دلیل اظهار نظر درباره رشد جمعیت و تغییرات جمعیتی ترکمن ها کار مشکلی است. تغییرات رشد جمعیت ترکمنهای ترکمنستان در دوره حکومت سوسیالیستی در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول شماره ۱

تغییرات رشد جمعیت ترکمن های ترکمنستان

کشورها	۱۹۳۷	۱۹۲۶	۱۹۰۹	۱۹۷۰	۱۹۷۹	۱۹۸۹
اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوری (CCCR) درصد رشد جمعیت ^x	۷۴۷۰۰۷	۷۶۳۰۰۹	۱۰۰۱۰۰۶	۱۰۲۰۰۰۳	۲۰۲۷۰۰۹	۲۷۲۹۰۰
ترکمنستان درصد رشد جمعیت	۶۹۹۰۰۱	۷۱۹۰۰۸	۹۲۳۰۰۷	۱۴۱۷۰۰۰	۱۸۹۲۰۰۰	۲۰۳۷۰۰
جمعیت ترکمن های سایر مناطق (CCCR) درصد رشد جمعیت	۴۸۰۰۶	۴۴۰۰۱	۷۷۰۰۹	۱۰۸۰۰۳	۱۳۰۰۹	۱۳۲۰۰۰
× درصد رشد جمعیت در مقایسه با گذشته	۱۱۰۰۲	۱۰۰٪	۱۶۰۰۳	۱۳۹٪	۱۲۰٪	۱۴۱٪

همزمان با حکومت شورایی در سالهای ۱۹۲۴-۱۹۱۸ کم شدن جمعیت ایلات ترکمن در ارتباط مستقیم با اجراء نمودن عضویت ترکمن ها در طرح «کالخوز» بوده است که این امر خود باعث کوچ بیش از ۱۵۰ هزار نفر به ایران و افغانستان شده است. (گرچند بعداً گروههای محدودی از این افراد برگشتند) این وضعیت و همچنین سیاست اختناق آمیز استالینی باعث کاهش قابل توجه جمعیت ایلات ترکمن گردیده است.

از منابع آرشیوی زیادی که موجود است، بخصوص منابع آرشیوی «ان. ک. و. د.»-«ام. گ. ب.»، نمیتوان آمار دقیقی از جمعیت ترکمنها به دست آورد. اغلب مدارک آرشیوی در تاشکند نگهداری می شود. تعداد تقریبی آنها ۱۳ هزار فقره مدرک می باشد. در منابع آرشیوی آنجا اطلاعات ده هزار نفر بصورت محروم‌انه نگهداری می شود. در بود آمدن چنین شرایطی، خشونتهای اختناق آمیز و همه گیر دهه های ۲۰ و ۳۰ قرن بیست بی تأثیر نبوده است. در پانزدهمین کنگره (در سال ۱۹۲۷) طرح از بین بردن دهقانان صاحب زمین به عنوان یک صنف مطرح شد. و در آغاز هفتم آگوست سال ۱۹۳۲ طرح اعدام کسانیکه از عضویت و قبول طرح مالکیت سوسیالیستی سرباز میزنتد به تصویب رسید، حداقل مجازات با تخفیف خاص با عنوان محرومیت از آزادی به مدت ۱۰ سال زندان در کنگره فوق به تصویب رسیده است. در سال ۱۹۳۴ طرح پاکسازی حزب سوسیالیستی و در سال ۱۹۳۵ طرح صدور کارت عضویت حزبی و در سال ۱۹۳۶ طرح بازرسی از کارت عضویت حزبی به تصویب رسید. همه این موارد برای تعزیز و از بین بردن مبارزین و مخالفین حزب سوسیالیستی به تصویب رسیده بود. بعد از این وقایع بود که جاسوسی و خبرچینی کردن نسبت به هم در نزد مسئولان حزب، شدت خاصی به خود گرفت.

اختناق و فشارهای سالهای ۱۹۳۱-۳۲ در ترکمنستان بیش از همه بر دوش کشاورزان سنگینی میکرد. کشاورزان مناطق «دوشاق»، «کراسنودسک»، «تجن» و سایر روستاهای بخش های مختلف که در سال ۱۹۳۲ بدون اثبات گناه، تنها با شک و شبه دستگیر شدند، تا سال ۱۹۳۶ در زندان ها و

سلولهای انفرادی حبس شدند. اکثر این افراد نتوانستند جان سالم به در کنند و در سلولهای زندان جان خود را از دست دادند.

در نتیجه پاکسازی حزبی در سال ۱۹۳۶ در جمهوری ترکمنستان از تعداد ۹۲۰۰ عضو کمونیست تنها ۴۷۰۰ عضو باقی گذاشته شده است.

شد. و علاوه بر این $\frac{1}{3}$ کارگران کمونیست راه آهن عشق آباد نیز از حزب اخراج شدند. از ۴۷۰ نفر عضو کمونیستی که در مراکز منطقه آمی دریا کار می کردند تنها ۱۲۲ نفر باقی ماندند. اکثر مدیران صنایع و مهندسین و روشنفکران مناطق «چلکن» و «قرابوغاز» مورد فشار و اذیت و آزار قرار گرفتند در این دوره در حدود ۸ هزار نفر سر به نیست شده اند. اگر تعداد افرادی که در سراسر ترکمنستان مورد شکنجه، اعدام و تبعید واقع شدند، در نظر گرفته شود بر اساس اطلاعات موجود میتوان گفت که آمار این افراد در حدود ۵۰ تا ۶۰ هزار نفر بوده است.

در حقیقت میتوان گفت که در سالهای ۱۹۳۷-۳۸ در حدود ۲۰ هزار نفر در ترکمنستان اعدام شدند. (مأخذ شماره ۵۲ ص ۴)

بر اساس گزارش نهایی «آ. ترنیتو» در نبرد «آزادی وطن» در جمهوری ترکمنستان (سالهای ۱۹۴۱-۱۹۴۵) در حدود ۱۸۴ هزار نفر از میدانهای جنگ به وطن خود برگشتند. (مأخذ شماره ۷۵ ص ۱۴)

گذشته از وقایع جنگی و سیاسی، تلفات ناشی از زلزله و حرکت زمین در مناطق شهر عشق آباد در سال ۱۹۴۸ باعث کاهش جمعیت ترکمن ها شده است. بر اساس گزارش و اطلاعات موجود، در این حادثه طبیعی در سرزمین های ترکمنستان در حدود ۵۰ هزار نفر در زیر آوارها و بریدگیهای زمین کشته شدند. در آن زمان ۱۵ درصد (۳۵ هزار نفر) از ساکنین شهر عشق آباد ترکمن بوده است. (مأخذ شماره ۳۵)

جمعیت جمهوری ترکمنستان در دهه پنجماه به حد جمعیت قبل از جنگ (نبرد آزادی وطن) رسیده بود ولی در اوایل دهه ۶۰ با افزایش زاد و ولد و کم شدن مرگ و میر نوزادان، رشد جمعیت سرعت بیشتری به خود گرفت.

امروزه ما شاهد افزایش ترکیب جمعیتی ترکمن ها در جمهوری ترکمنستان هستیم. (نگاه کنید به جدول شماره ۲) این رشد در وله اول با افزایش زاد و ولد و بالا بودن نرخ رشد طبیعی جمعیت ترکمن ها در ارتباط است. البته این امر (افزایش ترکیب جمعیتی ترکمن ها) در اواسط دهه هفتاد با کوچ افراد غیر ترکمن از جمهوری ترکمنستان تسریع شده است. این جریان بخصوص بعد از سال ۱۹۸۵ شدت خاصی به خود گرفت.

جدول شماره ۲

در صد ترکیب جمعیتی ایلات ترکمن در جمهوری ترکمنستان سالهای

(۳۸، ۱۹۵۹، ۱۹۷۰، ۱۹۷۹، ۱۹۸۹، ۱۹۸۹، ۱۹۷۹، ۱۹۷۰، ۱۹۵۹، مأخذ شماره ۳۱ ص)

سال	ایلات ترکمن	ایلات شهرنشین	ایلات روستانشین	جمع
۱۹۸۹	۱۹۷۹	۱۹۷۰	۱۹۵۹	
۳۴/۷	۴۳/۴	۴۷/۶	۵۳/۸	
۸۳/۵	۸۶/۱	۸۷/۲	۸۷/۰	
۶۰/۹	۶۵/۶	۶۷/۴	۷۲/۰	

در زمان حاضر جمعیت ترکمن های جمهوری ترکمنستان ۲۵۳۶۶۰۰ نفر میباشد این تعداد ۹۳ در صد ترکمن های اتحاد جماهیر شوروی [سابق] را شامل میشود. در دهه آخر قرن بیستم رشد طبیعی جمعیت ترکمن ها برابر ۸۶۰ هزار نفر بوده است. اما مهاجرت ایلات غیر ترکمن از جمهوری

ترکمنستان به خارج، از اواسط دهه هفتاد تا دهه آخر قرن بیستم (۱۹۷۹-۱۹۸۹) برابر با ۸۴ هزار نفر بوده است. در نتیجه، با در نظر گرفتن رقم فوق افزایش طبیعی جمعیت ترکمن در دهه آخر برابر با ۷۷۵ هزار نفر بدست می آید.

صرفنظر از وضعیت ها و حوادث اتفاق افتد از قبیل بالا بودن میزان مرگ و میر نوزادان و مادران در اتحاد جماهیر شوروی، جمعیت ترکمن ها در ترکمنستان در هر دهه افزایش داشته است. افزایش جمعیت ترکمن ها در این جمهوری به حدی بوده است که در هر دوره ۳۵-۴۰ ساله جمعیت جمهوری ترکمنستان دو برابر گردیده است و بر اساس محاسبه و برآورد ما جمهوری ترکمنستان در سال ۲۰۰۰ بالغ بر ۳/۵ میلیون نفر خواهد شد.

اگر حوادث و شرایط ناگوار گذشته تاریخی جمهوری ترکمنستان به طور مستقیم و غیرمستقیم بر رشد جمعیت ترکمن ها تأثیر نمی گذاشت، ما میتوانستیم شاهد باشیم که جمعیت ترکمنستان زودتر از موعد ذکر شده به همان مقدار جمعیت (۳/۵ میلیون نفر) برسد.

بر اساس اطلاعات آماری سال ۱۹۸۹ در حدود ۱۹۲ هزار نفر ترکمن در کشورها و مناطق خارج از جمهوری ترکمنستان زندگی می کنند. در طول سه سال اخیر (۱۹۸۹-۱۹۹۱) تعداد ترکمن هایی که برای اقامت دائم از جمهوری ترکمنستان خارج شدند دهها برابر بوده است. از این جمهوری نزدیک به ۱۵۰ هزار نفر به امریکا، ولیکوبیریانیا، آلمان، گریستیا، ایران، کویا، لهستان مهاجرت نمودند آمار مهاجرت یهودیها و آلمانیهای سکن در جمهوری ترکمنستان بیشتر بوده است. (مأخذ شماره ۷۶ ص ۴) ترکمن ها به نسبت سایر ملتیهایی که در جمهوری ترکمنستان ساکن هستند، تمایل کمتری برای مهاجرت به خارج از جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی [سابق] دارند. اما ایجاد تسهیلات قانونی برای ورود و خروج و همچنین جاذبه های موجود در محله های کوچک ولی دائمی ترکمن نشین به خصوص در اروپای غربی (سوئیس، جمهوری فدرال آلمان، انگلستان) و امریکا تمایل ترکمن های جمهوری ترکمنستان را برای مهاجرت به خارج از اتحاد جماهیر شوروی [سابق] بیشتر کرده است.

ترکمن های مناطق جنوبی تاجیکستان

با رجوع به منابع تاریخی میتوان گفت که تاریخ پیدایش «قوم ترکمن» در قسمت جنوبی تاجیکستان همانند ایلات ترکمن ازبکستان از قرن دهم میلادی آغاز می‌گردد. در آن زمان اولین گروه مهاجر ترکمن‌ها به سوی مواراءالنهر حرکت کرده‌اند. قبل از هجوم مغولها به آسیای میانه، ترکمن‌ها در آنجا نفوذ زیادی داشتند. علاوه بر این بر اساس کتب تاریخی میتوان گفت که «ترکمنها از گذشته‌های دور در بخش‌های جنوبی تاجیکستان ساکن بوده‌اند.» (مأخذ شماره ۳۷ ص ۲۳) در حمله «عالی تکین» و «ایلک خان» به خراسان، ترکمن‌ها نیز به همراه اوغوزها در این حمله شرکت داشته‌اند که در نتیجه آن مناطق «ترمز» و قبادیان را تصاحب کردند. اینان در اواسط قرن دوازدهم، مناطق «ختالیان» (مناطق روستایی گولاب تاجیکستان و اطراف جلگه «باخش») و مناطق «بلخ» را تصاحب کردند. در آن زمان نیروهای آنان سیار زیاد و قوی شده بود حتی با کمک نیروهای «قارلیق» و «هالاچ»‌های «توخارستان» قشون سلطان سنجر را شکست داده و خود وی را اسیر نمودند و در نتیجه این نبرد بود که «مو» را نیز تصاحب کردند.

پس از این واقعه تعدادی از ترکمن‌ها به سرزمین همسایه مهاجرت نمودند و اکثریت نیز برای ادامه زندگی سرزمین‌های مناطق «بلخ» را انتخاب کردند. در آن زمان، «ختالیان» و «چاغانیان» جزء مناطق ترکمن نشین محسوب می‌شدند.

مورخین آسیای مرکزی درباره جمعیت ترکمن‌های تاجیکستان اطلاعات ارزنده و مفیدی ارائه نمودند: «میرخوند» جمعیت ترکمن را ۴۰ هزار خانوار یعنی حدود ۲۰۰ هزار نفر برآورد نموده است» (مأخذ شماره ۸ ص ۱۱۸) گرچه این آمار به نظر غیرواقعی می‌رسد، ولی باید در نظر داشته باشیم که جمعیت ترکمن‌های قسمت جنوبی تاجیکستان در قرون وسطی افزایش زیادی داشته است. ترکمن‌های تاجیکستان با ترکمن‌های جنوبی ترکمنستان ارتباط فرهنگی نزدیکی داشته‌اند. به عنوان مثال: مناطق «اوراتویوب» سکونتگاه قدیمی ترکمن‌های «ساراخت» بوده است و اختصاص نام «سراخسین» به محله هنرمندان مشهور با موضوع فوق در ارتباط است. ترکمن‌هایی که در تاجیکستان زندگی می‌

کنند با ترکمن های «نور آتا» پیوند خوشاوندی دارند. در این باره «ها. داینوف» مینویسد: اجداد ترکمن های نور آتای ساکن در بخش نور آتا از منطقه «حصار گولیاب» به اینجا آمدند. (مأخذ شماره ۱۶ ص ۸۶)

جمعیت ترکمن های ساکن تاجیکستان به دلیل مستقر شدن آنان از قرون گذشته و کوچ آنان به سایر سرزمین های آسیای میانه و همچنین به دلیل مستحیل شدن تعدادی از ترکمن ها در فرهنگ تاجیک ها و ازبک ها، کم شده است.

(مأخذ شماره ۷۴ ص ۳۳۳) از لحاظ انسان شناسی جسمانی، شباهت جسمانی و ژنتیکی بین طایفه های ساکن در این سرزمین با سفیدپوستان «زاکاسپی» قابل تعمق است و می توان دریافت که ترکمنها نیز از چنین شباهتهای جسمانی بی بهره نیستند. علاوه بر این، در شعبه مرکزی رودخانه «هین گوی»، طایفه ای به نام «تور کیا» زندگی می کنند که به زبان تاجیک صحبت می کنند و به احتمال زیاد در بین تاجیک های این منطقه ترکمنها هم زندگی می کنند.

بر اساس اطلاعات نگارنده اسناد کمیسیون تقسیم آسیای میانه به بخش های مختلف («ب.ح. کارمیشیو») تعداد جمعیت ترکمن های ساکن قسمت های جنوبی تاجیکستان در آغاز قرن بیستم ۴۱۰۶ نفر بوده است. محل سکونت و تعداد جمعیت آنها در جدول شماره ۳ آورده شده است:

جدول شماره ۳

جدول محل سکونت و تعداد جمعیت ترکمن های قسمت جنوبی تاجیکستان در آغاز سال ۱۹۲۰

درصد ترکیب جمعیت ترکمن ها در تاجیکستان	جمعیت ترکمن ها	تقسیمات منطقه ای
۰/۳	۴۰۱	۱- استان دوشنبه
۱/۴	۴۰۱	الف) بخش یاوان yavan
۳/۵	۴۰۱	ب) روستای داغانیقینیق Daqaniqnig
۲۶/۳	۳۷۰۵	۲- استان قورغانت یوپ qorqantyop
۴۰/۴	۳۷۰۵	الف) بخش قبادیان qobadyan
۸۸/۷	۳۶۲۵	ب) روستای جیلیقول jiliqol
۷/۷	۸۰	ج) روستای قبادیان
-	۴۱۰۶	جمع

بر اساس اطلاعات تاریخی سال ۱۹۲۹، اکثریت ترکمن های تاجیکستان در کناره چپ رودخانه «باخش» استان «قوغانت یوپ» از «اوزون» تا جنوب جیلیقولی (عرض ۱۲ تا ۱۵ کیلومتر) ساکن شده اند. اینان از طرف «قولیق» و «کرکی» برای امراض معاش به خصوص استخراج و شستن شن های قیمتی سواحل رودخانه (برای استفاده خود و فروختن آن) به این استان آمدند.

همچنین تعداد ۳۵ هزار نفر از ترکمن های «ارساری» به دلیل عدم سازگاری با افغانیها در سال

۱۸۷۰ به این مکان آمده و در آنجا ساکن شدند. اما این رقم جمعیت اعلام شده برای ترکمن های ساکن این منطقه مورد تأیید همه نویسندها نبوده است.

در سال ۱۹۶۶ «ب.ح. کارمیشیو» بر اساس اطلاعاتی که از طریق مصاحبه با مطلعین محلی و بومی در سال ۱۹۲۶ به دست آورده است تعداد ۱۲ سکونتگاه قشلاقی ترکمن نشین را ثبت کرده است. در بزرگترین این قشلاقها که به نام «پاتا کسار» مشهور است، طایفه «شیخ» ها زندگی می کنند. همچنین در روستای «اوچ توت» باقیمانده نسلهایی که به عنوان برده برای ترکمن ها، بیگاری می کشیدند («غولان» ها) زندگی می کنند و علاوه بر این ترکمن ها در کنار «چاغتاوی» هایی که لهجه ازبکی دارند، زندگی می کنند. (مأخذ شماره ۳۷ ص ۱۱۷-۱۱۸) در زمان حاضر در حدود ۲۰ هزار نفر ترکمن در تاجیکستان زندگی می کنند. در حدود ۱۴ هزار نفر اینان در بخشهای «جیلیقوول» ساکن هستند. اکثریت این افراد را کالخوزهای بخش موسوم به «کالخوزهای مسکوا» و «قالنین» و همچنین سوخوز موسوم به «بیرنیجی می» (یکم می) تشکیل می دهند. اینان در مشاغلی از قبیل دامداری، کشت پنبه، قالیبافی مشغول هستند. در مدارس این مناطق زبان ترکمنی نیز تدریس می شود.

جدول شماره ۴

جمعیت ترکمن های تاجیکستان در سالهای ۱۹۲۴، ۱۹۲۶، ۱۹۳۷، ۱۹۵۹، ۱۹۷۰، ۱۹۷۹ و ۱۹۸۹ (هر نفر نماینده هزار نفر است).

سال	نام منطقه						
	۱۹۸۹	۱۹۷۹	۱۹۷۰	۱۹۵۹	۱۹۳۷	۱۹۲۶	۱۹۲۴
تاجیکستان	۲۰,۴	۱۴,۰	۱۰,۴	۷,۱	۳,۲	۴,۱	-
از این تعداد جمعیت ساکنین	-	۱۲/۸	-	-	-	-	۳,۷
قورغانت یوپ و دوشنبه	-	-	-	-	-	-	۰/۴

xxx

ترکمن های ازبکستان

بر اساس اسناد کمیسیون تقسیماتی آسیای میانه، پس از تقسیمات دولتهای ملی در اوایل قرن بیستم، بیش از ۲۷ هزار نفر ترکمن در ازبکستان زندگی می کردند. ولی بررسیها و مطالعات بعدی نشان می دهد که رقم فوق برای جمعیت ترکمن های ساکن در این جمهوری بسیار کم گزارش شده است.

ترکمن های ازبکستان را میتوان به ۳ گروه تقسیم نمود: ترکمن های خوارزم، ترکمن های بخارا و ترکمن های نورآتا.

محل سکونت ترکمن های خوارزم از قسمت شمالی «آی بوغار» تا جنوب «زايونقوزقاراقوم» و از غرب «اوست یورت» و «ساری قمیش» تا منتهی الیه و کناره راست رودخانه «آمی دریا» بوده است. این سرزمین ها یکی از قدیمیترین اماکن مسکونی ترکمن ها بوده است. علاوه بر این، گروههای قومی از قبیل «ماساچست»ها، «آلان»ها، «آس»ها و ... - که در پیدایش و ظهرور ملت ترکمن نقش بسزایی داشتند - در این مناطق زندگی می کردند. به خصوص در زمان حاضر نیز وجود تیره های کوچک «آلان»، «اولام» و «یاس» دلالت بر پیوند «آلان»ها در پیدایش ملت ترکمن میباشد. علاوه بر این شباهتهای نژادی، زبانی و فرهنگی (فرهنگ مادی و غیرمادی) بین ترکمن ها و اقوام فوق وجود دارد.

به عنوان مثال زبان «آلان»ها تنها به دلیل زیاد بودن کاربرد کلمات و لغات تاجیک-فارسی از زبان ترکمنی جدا می شود. به این دلیل زبان «آلان»ها بی شباخت به زبان مناطق شرقی (ایران) نیست. (مأخذ ۸۴ صفحه ۱۱) با توجه به منابع تاریخی میتوان گفت که ایلات ترک زبان قبل از ترکمن ها در این سرزمین زندگی می کردند. «بیرونی» می نویسد: «آلان»ها از لحاظ نسب و زبان با «خوارزم»ها (طبق نظر نویسنده‌گان شرق ایران) و با «بچه نک»ها (طبق نظر نویسنده‌گان ترک) اختلاط یافته اند. (مأخذ شماره ۸۱ ص ۳۰۶)

پس از تسخیر خوارزم به دست چنگیز خان در سال ۱۲۲۱ (میلادی) جمعیت ترکمن های این مناطق به شدت کاهش یافت. به نوشته «پلانو کارپین» هنگام عبور از مناطق خوارزم، او و همراهانش با «شهرها و آبادیهای ویران شده و روستاهای با خاک یکسان شده برخورد نمودند.» (مأخذ شماره ۳۸

^۱ bechenek یکی از اقوام ساکن در شمال قزاقستان که همیشه با روشهای در حال جنگ بودند.

ص ۵۱) اغلب این مناطق در آغاز قرن ۱۴ خالی از سکنه شدند. به گفته «ابن بطوطه» هنگامیکه از «اور گنج» به طرف خیوه مسافت می کردند از بیانها و دشتها بی عبور کردن که نشانی از آبادی به جا نمانده بود». (مأخذ ۸۴ ص ۱۵۱) سکونتگاه ترکمن های خوارزم از قرن ۱۴ تا اواخر قرن ۱۵ تحت تسلط «جانی بگ» خان، «التین اوردا» (۱۳۴۱-۱۳۵۷ م) و بازماندگان وی بوده است. ابوالقاسمی در کتاب «شجره نامه ترکمن ها» (ترکمن نسل درختی) نوشته است:

”در آن دوران «اور گنج»، «ابوالخان» (بالخان) و «منگتشلاق» تحت سیطره «عادل جانی بگ خان» پسر «ازبک خان» بوده است.“ هنگام تسخیر خوارزم توسط «تیمور لنگ» در سال ۱۳۸۸ م خیلی از افراد بی گناه قتل عام شده و خیلی های نیز مجبور به کوچ می شوند و گروههای خاصی از ایلات ترکمن نیز مجبور شدند به شترارها و ریگزارهای «قراقوم» و قسمت جنوبی ترکمنستان کوچ کنند. در آن زمان بود که پایتخت خوارزم به دستور تیمور با خاک یکسان شده و به جای آن گندم و جو کاشتند. در قرن ۱۶ میلادی خوارزم و بسیاری از مناطق آسیای میانه توسط ازبک های کوچ نشین تصاحب شده بود. بعد از آن ازبک های کوچ نشین در مناطق مابین دریاچه های «ایمبا» و «اورال» در دشت «پچاق» ساکن شدند. در این زمان بود که خانات ازبک های کوچ نشین در این منطقه دولت «اور گنج» را تشکیل دادند و کمی بعد از آن این دولت به خان خیوه معروف گشت.

ترکمن ها از قدیم الایام در اطراف خوارزم از وضعیت و موقعیت خاصی برخوردار بودند. حتی ترکمن ها این موقعیت خود را پس از شکست ازبک های کوچ نشین منطقه خوارزم (پس از ایجاد خانات خیوه) نیز از دست ندادند. در بین ترکمن های خانات خیوه، ترکمن های یکجانشین (چومر chumer) و ترکمن های نیمه کوچ نشین که به سایر نقاط ترکمنستان کوچ می کردند، نیز زندگی می کردند.

«وامبری» در مورد ترکمن های خانات خیوه چنین می نویسد: ترکمن های کوچ نشین در صحراهای جنوب خیوه و همچنین در شترارها و ریگزارهای صحراء که همانند کمربندي محصور است زندگی می کنند. اینان بیشتر از طایفه های «یموت» و «چاودور» بوده و تعدادی نیز از افراد طایفه «

گوکلان» در بین آنان وجود دارد. رقم آنان در حدود ۵۰۰۰۰ نفر میباشد.(مأخذ ۹ ص ۱۴)

بر اساس اطلاعات و نوشته های «موراوف» در آغاز قرن ۱۹ جمعیت ترکمن های یکجانشین خانات خیوه در حدود ۵۰۰۰۰ نفر بوده است. (مأخذ ۵۵ جلد دوم ص ۲۹)

بر اساس نوشته های «ان.استاب نیسکی» جمعیت ترکمن های کوچ نشین جنوب خیوه، بیش از ۷-۶ هزار خانوار یعنی بیش از ۲۵-۳۵ نفر نبوده است.(مأخذ ۱۲ ص ۹۱ و مأخذ ۶۹ ص ۷۶).

اطلاعات آماری ارائه شده از طرف «ماکراهان» در سال ۱۸۷۳م-در مورد ترکمنهای خیوه-آمار فوق را تأیید می کند. بر اساس اطلاعات فوق، در اطراف خیوه ۲۲ هزار خانوار ترکمن زندگی می کردند.(مأخذ ۶ صفحه ۳۹) «ب.ا.ب.ای. بری گل» آمار ارائه شده تا سال ۱۸۷۳م را صحیح و کامل نمی داند.

«گ.ا.کارپف» و «د.باتیسر» (مأخذ ۴۰) به طور قطعی اعلام نمودند که قبل از تسلط خیوه توسط قشون پادشاه ایران، ۳۵ هزار خانوار ترکمن یعنی ۱۷۵ هزار نفر در ایران زندگی می کردند.(مأخذ شماره ۳۱ ص ۴۴۰)

بر اساس اطلاعات آماری ارائه شده توسط «لوباقوسکی» در سالهای ۱۹۰۳-۱۹۱۰م. در خانات خیوه، بیش از ۳۳ هزار خانوار ترکمن زندگی می کردند. این ارقام علاوه بر جمعیت طایفه های «یسوت» (۱۵۰۰ هزار خانوار)، «گوکلان» (بیش از ۳۰۰ خانوار) و چاودور (۷ هزار خانوار)، جمعیت طایفه های «قرائیلغین لی» (۲ هزار خانوار) «یمیرلی» (۳۵۰۰ خانوار) «قراداشلی» (۲ هزار خانوار) «آتا» و «آربابچی» (۲۸۰۰ خانوار) را نیز شامل میشود.

«گیرش فیلد- گالکین» از وجود بیش از ۳۰ هزار خانوار ترکمن در خانات «خیوه» در سال ۱۹۰۰م ما را مطلع می سازد. از این تعداد ۱۳۷۰۰ خانوار «یموت»، ۱۲۶۰ خانوار «قرائیلغین لی»، ۵۰۰ خانوار «چاودور»، ۵۰۰۰ خانوار «یمیرلی» و در حدود ۲ هزار خانوار «قراداشلی»، ۱۴۰ هزار خانوار «گوکلان» و ۱۹۰ خانوار آتا و سایر تیره- طایفه های ترکمن بوده است.

در اوایل سده بیستم، براساس آمار ارائه شده توسط اداره ثبت آمار جمعیتی، جمعیت ترکمن های ساکن اطراف خیوه (یموت ها، چاودورها و گوکلانها) بیش از ۷۷ هزار نفر بوده است. (مأخذ شماره ۴۰ ص ۱۶۵)

آمار ارائه شده توسط «گ. ای. کاریف» نشان می دهد که در اوایل سال ۱۹۲۰ جمعیت ترکمن های اطراف خیوه، ۷۷۳۰۰ نفر بوده است. ولی «ای. ای. زاروبین» گزارش میدهد که آمار جمعیتی ترکمن های اطراف خیوه ۱۸۴۲۰۰ نفر بوده است. به هر حال آمار ضد و نقیض ارائه شده، در جدول زیر آورده شده است. (نگاه کنید به جدول شماره ۵)

جدول شماره ۵- آمار جمعیتی ترکمن هایی که در سده ۱۹ و دهه اول سده ۲۰ در نواحی صلحخیز

خیوه زندگی می کردند

۱۹۲۴	۱۹۱۷	۱۹۱۰	۱۹۰۰	اواسط قرن ۱۹	آغاز قرن ۱۹	منابع اطلاعات آماری
-	-	-	-	-	۵۰۰۰۰ ^۱ نفر	ان. موراوف
-	-	-	-	۵۰۰۰۰ ^۲ نفر	-	آر. وامبری
-	-	-	-	۳۵۰۰۰-۲۳۰۰۰ ^۳ نفر	-	استاب نتسکی
-	-	-	-	۱۷۵۰۰۰ نفر	-	کاریف-باتسر
-	-	-	۱۸۳۵۰۰ نفر	-	-	گیرش فیلد-
-	-	۱۶۵۰۰۰ نفر	-	-	-	گالکین
-	۱۸۴۰۰۰ ^۴ نفر	-	-	-	-	لوباجوسکی
۶۴۴۳۴	-	-	-	-	-	زاروبین
نفر	-	-	-	-	-	استاد کمیسیون
۷۷۲۸۶ ^۵ نفر	-	-	-	-	-	تقسیمات آسیای میانه
						کاریف

- (۱) فقط آمار جمعیتی ترکمن های یکجانشین
- (۲) آمار جمعیتی ترکمن های یموت، چاودور و گوکلان
- (۳) آمار جمعیتی ترکمن های کوچ نشین جنوب خیوه
- (۴) علاوه بر اطلاعات آماری «زاروین» اطلاعات آماری دفاتر ثبت آمار جمعیتی نیز ۱۸۴ هزار نفر بوده است.
- (۵) آمار جمعیتی ترکمن های یموت، چاودور و گوکلان میتوان گفت که جمعیت ترکمن های خیوه در سال ۱۹۰۰ م نسبت به سال ۱۹۲۴-۲۷ م بسیار کم گزارش شده است. این وضعیت اولاً به دلیل زیاد گزارش شدن رقم جمعیتی ترکمن ها در سال ۱۹۰۰ و ثانیاً به دلیل کم گزارش شدن رقم جمعیتی ترکمن ها در سال ۱۹۱۸-۲۴ بوجود آمده است. بر اساس مطالب فوق می توان چنین اظهار داشت که در نتیجه تقسیمات آسیای میانه به دولتهای ملی و جمهوری وابسته، قسمت های اصلی ایلات و سرزمین های خوارزم قدیمی(بخصوص خانات قدیمیتر خوارزم) در قلمرو جمهوری ترکمنستان قرار گرفت.

در آن سرزمین جمعیت ترکمن های استان «داش هاوز» که به عنوان یک استان جدید تقسیم شده بود، برابر با ۶۴۴۳۴ نفر بوده است. در استان خوارزم جمهوری ازبکستان و همچنین در منطقه جمهوری «قراقولپاقستان» (این جمهوری در آن زمان یکی از جمهوری های سوسیالیستی فدراسیون روسیه بوده است) در حدود ۳ هزار ترکمن در سرزمین های (چاودور، آرباچی و شیخ) زندگی می کردند. در دوران حکومت سوسیالیستی شوروی، جمعیت رو به رشد ترکمن ها در جمهوری سوسیالیستی خود مختار «قراقولپاقستان» در سال ۱۹۲۰ م به طور کامل گزارش نشده است. (نگاه کنید به جدول شماره ۷) باید گفت که در آن زمان در بین ایلات خوارزم جمهوری ازبکستان، طایفه ای به نام «خدرایلی» از طوایف ترکمن نیز بوده است. این طایفه با جمعیتی در حدود ۳۹۰۰ نفر در منطقه «تازه اور گنج» (اور گنج جدید) ساکن بوده است. اما در کمیسیونهای تقسیمات آسیای میانه این طایفه نیز به دلیل مستحیل شدن آنان با ازبک ها، جزء ملت ازبک به حساب آمده است. (مأخذ ۷۳ ص ۹۸ و ۹۲ همچنین مأخذ شماره ۷۶)

ترکمن هایی که ما آنان را مستحیل شده در ازبک ها میدانیم (ترکمنهای بخارا) از قدیم الایام در قسمتهای مختلف ازبکستان جنوبی زندگی می کردند. اینان به همراه تاجیکها و برخی از اقوام دیگر قبل از آمدن ازبک ها به آن سرزمین، در آن دیار مسکن گزیده بودند. اینان در نواحی فلی رود جیحون (نگاه کنید به جدول شماره ۶)، استان بخارا و همچنین در سایر نقاط ازبکستان جنوبی ساکن شده اند.

جدول شماره ۶

جمعیت ترکمن های ازبکستان جنوبی در سال ۱۹۲۰

درصد	تعداد	نام استانها
۳/۲	۴۱۵۰	استان سورخان دریا
۷/۸	۳۹۸۴	از این تعداد: شهرستان
۰/۵	۵۵	شورآباد
۴۷/۳	۳۹۳۰	شهر جاز قورقای
۳۰/۰۴	۱۷۸۰	شهر ترمز
۹۰/۰	۲۱۵۰	روستای پاتداقسار
۰/۳	۶۰	روستای هوشمن
۰/۲	۵۵	شهر یورگین
۰/۳	۵۵	شهر ماماردین
۰/۷	۱۱۰	از این تعداد: روستای دنوف بخش ساریاسیر

جدول فوق بر اساس اطلاعات آماری مأخذ ۳۶ ص ۴۶-۴۸ تنظیم شده است.

بر اساس مطالب فوق میتوان چنین اظهار کرد که زمان استقرار و سکونت ترکمن ها در استان «سورخان دریا» در قرون وسطی بوده است. اجداد آنان از مناطق «سیردریا» و «نورآتا» (طايفه ترکمن-جوس) به این مناطق کوچ کرده اند. اغلب ایلات شهرستان شیرآباد را طایفه های «ارساری» و «شيخ» تشکیل میدهند. در شهر «ترمز» نیز ۱۲ روستای ترکمن نشین وجود داشته است. در بزرگترین روستای

آن شهر که روستای «باتداقسار» نام دارد، شیخ ها ساکن هستند. در روستای «اوچ توت» نیز ترکمن های «قل^۱» که در بین ترکمن های «ایگ^۲» مستحیل شدند، زندگی می کنند در روستای «کتدی جونقال» نیز ترکمن ها در کنار ازبک ها با هم زندگی می کنند. اما سایر روستاهای ترکمن نشین از اختلاط قومی و گروهی بیشتری برخوردار هستند.

طایفه های ترکمن، آخرین بار در اواسط قرن ۱۹ در این مناطق سکونت اختیار کردند. این وضعیت با کوچ اهالی رانده شده (ایزوله) مناطق قسمت های مرکزی «آمی دریا» به این سرزمین مرتبط میباشد.

پس از تقسیمات دولتهای ملی در آسیای میانه، تعداد ترکمن های ساکن در سرزمین های متعلق به امیران بخارای قدیم ازبکستان در حدود ۲۴ هزار نفر بوده است. اما این آمار جمعیتی بسیار کم گزارش شده است. چون ترکمنهایی که بالهجه ازبکی صحبت می کردند، ترکمن به حساب نیامده است.

استاد کمیسیون مذکور، وجود اسمامی تیره - طایفه های ترکمن را در داخل اجتماعات ملت ازبک از قبیل طایفه های (چاندیر، آیماق، قوباقلی، بایات و ...) آشکار نموده است. این طایفه ها در حدود ۱۵۶۰۰ نفر را شامل میشد و نیز طایفه هایی از قبیل «خدرایلی» که دارای ۹۶۰۰ نفر جمعیت بوده است از طوایفی به حساب آمده است که ماهیت قومی، ملی و نژادی آنان مشخص نمی باشد. اینان در مناطق جنوب غربی جمهور بخارا در نواحی حاصلخیز «قراقل» (۱۸۰۰ نفر) و همچنین در سواحل منتهی الیه راست «آمی دریا» (۷۷۰۰ نفر) زندگی می کنند.

در استاد کمیسیون تقسیمات آسیای میانه به دولتهای ملی، ساکنین این مناطق به عنوان ایلاتی که

۱. قل (gol) ترکمن های ناخالص از نظر نژادی ترکمنهایی که نسل مادری آنان غیر ترکمن است [مترجم]

۲. ایگ (ig) ترکمن های ناخالص از نظر نژادی ترکمن هایی که نسل پدر و مادر آنان ترکمن است. مترجم

اکثریت آنان جمعیت ایلات «فاراب» و «یاپ» ها را تشکیل می دهند، در نظر گرفته شده است. حتی در آن دوره نیز در حدود ۲ هزار نفر از اهالی طایفه خدرایلی خودشان را ترکمن می دانستند.

در ازبکستان ترکمن های زیادی از طایفه های «سید»، «شیخ» و «خوجه» زندگی می کردند، اما نامی از آنان به میان نیامده است. شمار کلی جمعیت این طایفه ها برابر با ۱۴۳۰۰ نفر می باشد. اینان بصورت گروههای پراکنده در جلگه «زرافشان» (۷۵۰۰ نفر) و خوجه ها (۳۱۰۰ نفر) در کناره رودخانه قاشغا (فاسغادریا) زندگی می کردند. جمعیت این سه تیره - طایفه که به عنوان ترکمن های ازبکستان در نظر گرفته نشده است بیش از ۴۰ هزار نفر را شامل می شود.

اکنون جا دارد از ترکمن هایی که به عنوان یکی از تیره های ازبک در بخش های «نورآتا» و مناطق همچوار آن زندگی می کنند، توضیحات مفصلی ارائه گردد. ترکمنهای ساکن این مناطق منشأ تاریخی پیچیده و طولانی دارند. اس. گ. آفاجانف در بررسی های تاریخ مردم نگاری خود، از آمدن ترکمنها به این مناطق به همراه اوغوزها در اوخر سده ۱۰ و اوایل سده ۱۱ خبر می دهد. اکثریت اینان به آنطرف «آمی دریا» (رودخانه آمی) و جنوب ازبکستان کوچ نمودند و بعضی از آنان نیز در استان بخارا مسکن گزیدند.

کوچ ترکمن ها به ماوراءالنهر و همچنین به نواحی «نور» از استان بخارا، در سده آخر نیز ادامه داشته است. از آن دوران به بعد، ترکمن ها در اوضاع سیاسی ماوراءالنهر نقش حساسی را عهده دار شدند. ترکمن ها پس از تصاحب بخش های مختلف، با سایر اقوام از قبیل ازبک ها، ارتباط فرهنگی - سیاسی خود را گسترش دادند. وجود تیره هایی بنام «ترکمن» در بین تیره های ازبک و یا وجود نسل هایی که اسامی تیره های کوچک ترکمن ها را دارند، باز ناشی از عامل فوق بوده است. (مأخذ ۳۷ صفحه ۱۶)

همچنانکه از اسناد کمیسیونی بر میاید، میتوان گفت که در جای جای بخش های مختلف «نورآتا»، ترکمن های زندگی می کنند و جمعیت آنها حدود ۸/۶ هزار نفر بوده است. علاوه بر این، بر اساس مدارک فوق و بر اساس اطلاعات جمعیتی ثبت شده، بیش از ۲۰ هزار نفر ترکمن در استان

سمرقند زندگی می کردند که در اطراف «نورآتا» و همچنین بصورت پراکنده در جلگه های «زرافشان» ساکن شده بودند. ولی آداب و رسوم و عادات آنان شیوه ازبک ها بوده و خود را از تیره های ازبک به حساب می آورند. (مأخذ شماره ۷۳ ص ۲۰۴)

«ای. ای. زاروین» در آغاز سال ۱۹۲۰ از وجود بیش از ۱۸۸۴ نفر ترکمن در استان سمرقند و بخصوص در شهرستان «جیزاق» خبر می دهد، ولی می گوید: «بهتر است آنان را جزء گروههای ازبک بدانیم» (مأخذ شماره ۲۴ ص ۱۳). در مدارک و اسناد بعدی درباره ترکمن های استان سمرقند اطلاعاتی وجود ندارد. تنها طبق مدارک سال ۱۹۰۹ شمار جمعیت ترکمن ها ۶۴۳ نفر برآورد شده است. این تعداد جمعیت، در نتیجه رشد طبیعی جمعیت ترکمنها بوده است و این خود زمینه تبادل فرهنگی و گسترش همکاریهای ترکمن ها را با سایر اقوام فراهم نموده است. (نگاه کنید به جدول شماره ۷)

کم شدن آمار جمعیتی ایلات ترکمن ازبکستان در دوران سوسیالیستی سوروی قابل توجه بود و این امر دلالت بر کم شدن جمعیت سالهای ۱۹۷۰-۱۹۹۵ ایلات ترکمن در استانهای مختلف دارد.

بر اساس مدارک و اسناد جمع آوری شده توسط دانشمند معروف ازبک «خ. ساماولیف» در سال ۱۹۸۹ «گروهها و ایلات محدودی از ترکمن ها که در جمهوری ازبکستان زندگی می کنند با زبان و خصوصیات ساکنین اصلی (ازبک) مأнос شده و خصوصیات قومی و نژادی خود را از دست داده اند. به همین دلیل آنها را می توان ترکمن - ازبک نیز نامید. آنها در طول دوره های مختلف قرن های ۱۸ و ۱۷-۱۲ به ازبکستان آمده اند. در زمان حاضر، اغلب ترکمنها و ترکمن - ازبکها در گردنۀ های «نورآتا» و در مناطق مابین «بخارا» و «خوارزم» تا «قراءبدل» زندگی می کنند. در این مناطق در ۵ بخش از استان بخارا، دو بخش از استان «قاشغادریا» و بخش های اورگنج، خیوه، آمی دریا از استان «خوارزم» و نواحی حاصلخیز «زرافشان»، استان های «سورخان دریا» و «سمرقند»، ترکمن ها ساکن شده اند. ترکمن ها اکثراً در مناطق کوهستانی و بخش های کوهپایه ای زندگی می کنند و قسمت عمده ای از آنان در دهه ۵۰، پس از تعیین محدوده سرزمینی هر جمهوری، به سرزمین

های تازه گشایش یافته ترکمن ها کوچ کردند.

در کنگره مردم نگاری سال ۱۹۴۵-۴۶ م که در استان «سمرقند» برگزار شد، درباره منشأ قومی و نژادی ترکمن های نورآتا بحث و سخنرانی گردید که در نتیجه آن موارد زیر به توافق رسید: اینان از ترکیب ۲ تیره بزرگ که خود این تیره های بزرگ نیز شامل ۴ تیره به نامهای (فازایاقلی، قانجیقالی، آیناققالی، بوغاجه لی) و ۲۴ تیره کوچک از قبیل: آتا، قونشی، چیلیک لی، آنا، داز، (تاز) بوغات جات که همه اینان اروغ^۱ «باش آتا من قشلای» را تشکیل می دهند، بوجود آمدند. (مأخذ ۵۴ ص ۱۴۸-۱۴۷)

همچنین به توافق رسیدند که ترکمن های نورآتا در قرن ۱۱ از سواحل سیردیریا در مرحله اول به ترکمنستان و سپس به قسمت های جنوب غربی کوچ نموده و شاخه ای از ترکمنهای اوغوز هستند. ترکمن های نورآتا با وجودی که سالیان دراز تحت تأثیر فرهنگ ازبک ها زندگی کرده اند، اما آنان تا اندازه زیادی هویت فرهنگی و خصوصیات قومی خود را به عنوان یک گروه قوی حفظ نموده اند. ولی باز در آمارهای رسمی دولتی در دوره های بعد، ترکمن های «نورآتا» جزء ایلات ازبک به حساب آمده است.

^۱ اروغ زیر شاخه تیره به حساب می آید.[مترجم]

ترکمن های جهان

۵۳

جدول شماره ۷

جدول رشد جمعیتی ترکمن های ازبکستان بر اساس تقسیمات استانی در بین سالهای ۱۹۲۴-۱۹۸۹
(بر اساس هزار نفر)

تقسیمات	۱۹۲۶	۱۹۲۴	۱۹۲۲	۱۹۲۰	۱۹۱۹	۱۹۱۷	۱۹۱۵	۱۹۱۳	۱۹۱۱	۱۹۰۹	۱۹۰۷	۱۹۰۵	۱۹۰۳	۱۹۰۱	۱۹۰۰	۱۹۷۹	۱۹۸۹	
ازبکستان	۴۳/۶	۵۴/۸	۷۱/۰	۹۲/۲	۱۲۱/۶													
استان آندیجان	۰/۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان زرافشان	۴/۷	۷/۵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان سمرقند	۱/۸	۲۰/۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان تاشکند	۰/۴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان بخارا	۳/۴	۲۲/۴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان قاشغادریا	۱/۴	۳/۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان سورخان دریا	۵/۴	۴/۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان خوارزم	-	۰/۹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
استان قاراقولپستان	-	۱/۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

xxx

ترکمن های قزاقستان

درباره تاریخ ترکمن های قزاقستان اطلاعات کاملی در دست نیست ولی میدانیم که بخش‌های ساحلی سیر دریا سکونتگاه قدیمی ترکمن ها بوده است و تاریخ «تازه قوزیستان (قوزیستان جدید)» و «کونه قوزیستان (قوزیستان قدیم)» پایتحت آنها «یانقیکنت (yanqikent)» در آن مناطق شکل گرفته است.

از زمان قدیم در میان دولتمردان اوغوزها، طایفه های سالیرها (سالیر، سالغیر و سالار) از قدرت سیاسی بالایی برخوردار بودند و بعد از سالیرها این قدرت را ترکمن های «قینیق» بدست گرفتند و این قینیق ها بودند که سلسله سلجوق را پایه گذاری کردند.

در کتاب «اوغوزنامه» که توسط «محمدنشری» نوشته شده است درباره اشکال حکومتی اوغوزها که ابتدا در دست طایفه «قایی» و سپس بدست سالیرها افتاده است، چنین بیان شده است: «حکومت در دست قایی (قایی خان) و فرزندان وی بود، آنها قرنها حکومت را سلسله وار در دست خود داشته اند. در آخر نیز حکومت به دست نوادگان سالور از فرزندان «طاهاخان» (که از نسل های فرعی اوغوزخان بود) افتاده است. قبل از بعثت حضرت محمد (ص) و قبل از اسلام آوردن مردمان این مناطق بین نسلهای سالیر و خسرویان (خسروشاه) برخوردهای نظامی و جنگهای خونین در گرفته است.

در زمان عباسیان در ایران، بعد از «سالور»، «چاپاق خان» فرزند «تاج خان» حکومت را به دست گرفت. لقب وی «قاراخان» بود. وی از اولین ترکهایی است که اسلام را قبول کرد و در سال ۳۰۰ هم.ق (۹۹۹ میلادی) ۲هزار خانوار از این افراد به اسلام روی آورده و مسلمان شدند، به همین خاطر آنان را «ترکمن» - مخفف ترک با ایمان - نامیدند (که با گذشت زمان این کلمه مخفف شده و بصورت «ترکمن» در آمده است). و از آن دوران به بعد شاهد هستیم که نام ترکمن بر آن ایلات ترک با ایمان اطلاق گردیده است.

طایفه های «قچاق» که در همسایگی «سالیرها» زندگی می کردند بر آنان تأثیر و نفوذ داشتند.

ابوالقاضی» در کتاب «شجره نامه ترکمن ها» می نویسد: «نسل طایفه های تکه و ساریق و چندین طایفه ترکمن از نسل برادر ناتنی «سالیر قازان» (که دودمان مادرش از طایفه «دویمادیق»، «بچه نک خان» و «جاجیق لی» بوده) می باشد. درباره ترکیب سیاسی سالیرها با سایر طایفه های ترکمن، در زمانی که آنان در رأس قدرت سیاسی بودند، «ابوالقاضی» می گوید: وقتی یکی از سالیرها عنوان شاه انتخاب میشد، اروغ سالیر، حاکم و دیگر اروغ های کوچک تحت حمایت آنان بودند.»

بر اساس روایات محلی، در دوران «خوجه احمدیساوی» نسلهای «قرامان» و «آق مان» از سالیرها، در بخشهای ترکستان زندگی می کردند. اینان سپس به منطقه کوهستانی «نورآتا» و به سرزمین های ترکمنستان فعلی و چین کوچ کردند. کوچ مردمان «قراتای» سالیرها از نواحی مرکزی «سیردریا» بخارط فشار حملات طایفه های «بچه نک» (ترکان قپچاق) بوده است.

به همراه سالیرها، طایفه های دیگری از جمله «قویون ها» در سرزمین قراقتان زندگی می کردند. که بعداً این طایفه به نام «قراقویونلی» ها شهرت یافتند. بر اساس منابع تاریخی، طایفه «قراقویونلی» ها تا اوایل سده ۱۳ در مناطق کوهستانی «قاضی قورت» زندگی می کردند. ترکمنهای ساکن نواحی میانی «سیردریا» و قسمتهای پائینی «قراتای» نیز تحت تأثیر کوچهای دستجمعی سده ۱۲ قرار گرفت و قسمت عمده آنان از ترکستان به سرزمین های ترکمنستان و مواراءالنهر کوچ نمودند.

با این حال، گروههای محدودی از ترکمنها در سرزمین خود در قراقتان ماندگار شدند و در زمان فعلی نیز یک گروه از آنان در قسمت جنوبی قراقتان زندگی می کنند. آنان به خوبی به خاطر دارند که اجدادشان از قدیم در منطقه ترکستان در سرزمین های «چوی تپه» و «گول تپه» زندگی می کرده‌اند.

«آقاچانف» که مدتی در بین آنان بسر برده، درباره اجداد اصلی «آق مان» هایی که در نزدیک چراگاههای آتابایی در منطقه «شاش تپه» ساکن بودند، می نویسد: اجداد آنان از ترکمنهایی هستند که از منطقه «ساپوران» کوچ کرده بودند.

به دلیل سکونت ترکمن هایی از طایفه «تکه» در قزاقستان جنوبی میتوان گفت که اجداد آنان در دوران «خوجه احمدیساوی» در منطقه ترکستان ساکن بوده است. تکه ها به دلیل اینکه وظیفه شهربانی (نگهبانی از شهر) را به عهده داشتند به آنان لقب «دروازه لیق» دادند مدتها بعد «تکه ها» از آن مناطق کوچ کرده و در حوالی چشمه «قاراچیق» مسکن گزیدند. در زمان فعلی ترکمن های طایفه تکه در کالخوز «کروپس کایا» در بخش ترکستان ساکن هستند.

در زمان حاضر، بر اساس آمار مردم نگاری، ترکمن ها در قزاقستان کنونی در استانهای «قورو»، «چمکند»، «قراقان» و در شهر «آلما آتا» (بر اساس آمار جمعیتی ثبت شده در سرشماری ترکمنهای این شهر حدود ۳۱۳، ۰۵۳، ۱۲۲۲، ۴۰۲ نفر بوده است) زندگی می کنند. اغلب ترکمن های استان «قورو» در مناطق شهری و در استانهای «قراقان» و «چمکند» در مناطق روستایی زندگی می کنند.

یکی دیگر از ویژگیهایی که درباره ترکمنهای قزاقستان میتوان گفت اینست که جمعیت مرد ها در حدود ۱/۵ تا ۲ برابر به نسبت زنان بیشتر است. بعنوان مثال در سال ۱۹۸۹ م در برابر ۲۹۷۲ مرد ۸۷۴ زن بوده است. تنها در مناطق روستایی استان «چمکند» تعداد زنان و مردان تقریباً برابر است. یکی از ویژگیهای دیگر، اختلاط زبان ترکمن های قزاقستان با زبان بومی آن مناطق میباشد. به عنوان مثال در سال ۱۹۷۰ که زبان مادری ۷۸/۳ درصد ترکمن های ساکن آن مناطق، زبان ترکمنی بوده ولی در سال ۱۹۸۹ این رقم به ۷۱/۶ درصد رسیده است.

ترکمن های استاورپول (Estawropul)

ترکمن های استاورپول در سال ۱۶۵۳ میلادی از خانات خیوه به قسمت اروپایی روسیه آمدند. آنان از طرف صحراءهای استراخان و منگتشلاق به قسمتهای شمالی استان استاورپول و به طرف دریاهای «مانش» و «کم» (kom) کوچ نمودند. در سال ۱۹۰۳ میلادی تعداد ۱۶۶۵ خانوار ترکمن و در سال ۱۷۹۰ نیز ۶۴ خانوار ترکمن و ۸۰ خانوار فراق به قفقاز کوچ کردند. در سال ۱۸۶۳ روستاهای «اولی بار خان چاک» (بولشوی بارخان چاک) و کیچی بارخان چاک (مالی بارخان چاک) بوجود آمد. طبق نوشته های «ام. تومایلوف» در طول ۱۰-۱۲ سال در حدود ۱۰ روستا در این مناطق ایجاد شد. بر اساس یک منبع اطلاعاتی دیگر، در حدود ۱۸ هزار خانوار ترکمن به منطقه استاورپول کوچ کرده و ساکن شدند و یک گروه از آنان به سرپرستی «آیوقاخان» به چین رفتند. دهکده های ترکمن نشین در منطقه استاورپول در سال ۱۸۲۴ م احداث شده است. (مأخذ ۷۹ ص ۲)

بر اساس اطلاعات منتشر شده از طرف استاندار آستراخان در سال ۱۷۴۰، تعداد ۱۵۹۹۰ ترکمن در استاورپول زندگی می کرده است، که از این تعداد ۹۰۸۶ نفر مرد و تعداد ۶۴۴۸ نفر زن بوده است. آنان متشكل از طایفه های «ایگدیر»، «چاودور» و «سویوناجی» بوده و معیشت آنان از طریق کوچ و دامداری بوده است. (مأخذ ۶۳ ص ۵) ترکمن های ساکن استان آستراخان، از راههای قسمت بالایی منگتشلاق دامهای خود را عبور داده و به طرف شمالی استان استاورپول کوچ کرده و در چراگاههای کناره های دریای «کم» و «مانش» ساکن شدند. اینان مدام در حال کوچ از یک چراگاه به چراگاه دیگر بودند، چراگاههای زمستانی آنان کناره های دریای «کم» و چراگاههای تابستانی آنان کناره های دریای مانش بوده است چراگاه زمستانی را «قشلاق یر» (مکان قشلاقی) و چراگاه تابستانی را «یازلاچ یر» (مکان ییلاقی) می نامند. آن مناطق امروزه نیز با این نام شناخته می شود. (مأخذ شماره ۷۹ و ۴۸ ص ۸-۹)

بر اساس اطلاعات آماری «آ. ای. یارخون» از وضعیت جمعیتی ترکمن های استاورپول در اوآخر قرن ۱۹ و اوایل قرن بیستم، مخالفت حکومت پادشاهی با کوچ و کوچ نشینی ترکمن ها و سیاست

مجبور کردن آنان برای یکجا نشینی، باعث کم شدن جمعیت ترکمن در این منطقه گردیده است.
(نگاه کنید به جدول شماره ۸)

جدول شماره ۸

رشد جمعیتی ترکمن های استاورپول در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن بیستم (بر اساس هزار نفر)

تقسیمات ایلات	۱۸۷	۱۸۷۴	۱۸۷۹	۱۸۹۶	۱۹۰۴	۱۹۰۷	۱۹۱۲	۱۹۲	۱۹۲۶
جمع	۲	۱۹/۴	۱۷/۹	۲۰/۸	۱۴/۹	۱۶/۰	۱۰/۰	۱۱/۶	۴/۶
چارواها(کوچ نشین ها)	۱۲/۹	-	-	۶/۲	-	-	-	-	-
چومرها(یکجا نشینها)	۶/۰	-	-	۸/۷	-	۱۱/۷	-	-	-

این جدول بر اساس اطلاعات مأخذ ۸۵ ص ۵۶، مأخذ ۸۳ ص ۲۰۱ و مأخذ ۴۷ ص ۲۷ تدوین شده است.

ترکمن ها با ملیتهاي نوغايى، قالميق، تاتار و ... پيوند خويشاوندی بستند. اين امر به دليل کم بودن درصد زنان ترکمن و همچنین به دليل کم بودن نسبت دخترزايى زنان ترکمن ها بوده است.

به عنوان مثال بر اساس گزارش "آ. اي. يارخون" مقایسه نسبت نازايى بين خانواده هاي روسى آن مناطق و خانواده هاي ترکمن نشان ميدهد که خانواده هاي روسى که ۱-۵ سال از زندگى مشترک آنان گذشته در حدود ۱۶/۶ درصد نازا بودند ولی رقم در بين خانواده هاي ترکمن برابر با ۵۹/۳ درصد بوده است. (مأخذ شماره ۸۵ ص ۲۵۰)

در سال ۱۹۲۳م قحطى و خشکسالى شدیدى اتفاق افتاد. ترکمن ها در اين واقعه تقریباً تمام دامهايشان را که تنها منبع معيشتی آنان بود، خوردند. و باقی مانده دامها نیز از گرسنگی تلف شدند. ترکمن ها مجبور به خوردن علف ها و حتی گوشت سگ و گربه نیز شدند. و تمامی وسائل قیمتی

منازل خود را نیز فروختند و چیزهای گران قیمت منازل خودشان را با لقمه نانی معاوضه کردند. (نگاه کنید به مأخذ شماره ۴۸ ص ۸-۹)

در مقایسه با سال ۱۹۲۰، در سال ۱۹۲۳ بیش از ۹۷/۶ درصد دامها تلف شده و میزان محصولات کشاورزی نیز ۹۷/۳ درصد کاهش یافته است، جمعیت ایلات نیز به شدت کاهش یافت: از تعداد ۱۱۶۷۷ نفر ۳ هزار نفر به خاطر فرار از گرسنگی مجبور شدند که به جمهوری سوسیالیستی داغستان برون و نزدیک به ۳ هزار نفر نیز از گرسنگی تلف شدند. در سال ۱۹۲۴ نیز دوباره خشکسالی اتفاق افتاد که در اثر آن باز تعدادی از مردم جان خود را از دست دادند. (مأخذ ۴۸ ص ۸-۹)

اطلاعات جمعیتی از وضعیت زندگی ترکمن های استاورپول نشان میدهد که یکجانشین شدن ترکمنها باعث افزایش مرگ و میر در بین آنان شده است بعنوان مثال در بین سالهای ۱۹۰۶-۱۸۹۶ م یعنی در مدت ۱۱ سال ۶۴۵ نفر در بین خانواده های یکجانشین متولد شد ولی تعداد مرگ و میر در این مدت زمان ۴۸۳۲ نفر بوده است. ولی در بین خانواده های چاروا یا کوچ نشین در بین سالهای ۱۸۹۹-۱۹۰۶ م یعنی در طول ۸ سال ۱۰۱۲ نفر متولد شده ولی تعداد متوفیان ۸۳۵ نفر بوده است. (مأخذ ۸۳ ص ۲۰۲)

در زمان حاضر در مناطق استاورپول در حدود ۱۲ هزار نفر ترکمن زندگی می کنند آنان تنها در بخشهای ترکمن نشین ساکن نبوده بلکه در سایر بخشهای همچوار از قبیل: «آرزیگیر»، «ایاتیف»، «بلاغدارن»، «نبت قوم» نیز ساکن هستند (مأخذ ۷۷ ص ۱)

ترکمن های آستراخان

بر اساس اطلاعات تاریخی سال ۱۹۲۹م ترکمنهای آستراخان متشکل از تیره های «چاودور»، «ایگدر» و «عبدال» بوده اند. در سال ۱۸۱۱م، در حدود ۲۳۰۰ خانوار ترکمن از حکومت وقت اجازه کوچ به منطقه آستراخان را خواستند، ولی با تقاضای آنان موافقت نشد. بعد از آن در حدود ۱۵۰۰ خانوار ترکمن بدون دریافت اجازه کوچ، به آن مناطق آمدند. آنان در محله های «آتال»، «خون توا»، «زایارف» و همچنین در محله «ساقولوسکو»، مسکن گزیدند. بعد از آن ما در مورد ترکمن های آستراخان اطلاعات چندانی نداریم اما بر اساس اطلاعات موجود میتوان گفت که در سال ۱۹۲۷م جمعیت ترکمن های آستراخان (عبدال ها، ایگدیرها و چاودورها) ۱۵۰۰ نفر بوده است. (مأخذ ۴۲ ص ۲۷ و ۲۸)

xxx

ترکمن های کریم (krim)

مدارک جمع آوری شده در دهه اول قرن بیست نشان میدهد که ترکمنها در مناطق مختلف کریم نیز زندگی می کردند. (مأخذ ۵۶ ص ۹۸-۷۸) مدارک فوق نشان میدهد که در دوره های مختلف، طایفه های ترکمن (سالیرها، گری ها، فاقین ها و ...) در کریم زندگی می کردند.

طوابیف ترکمن در قرن های دهم و یازدهم به کریم آمدند. البته برای اولین بار « اوغوزها » بودند که به سواحل دریای سیاه و کریم آمدند. سرزمین « کریم » برای جابجایی و کوچ ترکمن ها به مناطق « دونا » و « بالقان » اهمیت زیادی داشته است. بر اساس اطلاعات سال ۱۹۸۷ « قاقایوزها » ای اتحاد جماهیر شوروی [سابق] که جمعیت آنان ۱۹۰ هزار نفر بود - از این تعداد در مولدایی ۱۳۸ هزار نفر (۷۹ درصد « قاقایوزها » ای ساکن آن منطقه) و در اوکراین جنوبی ۳۴ هزار نفر (۳۶ درصد « قاقایوز » های ساکن آن منطقه) - از نسل ها اوغوزها بودند.

در گرماگرم بحث و جدال شیوه های حکومتی بین سلجوقها و « دانشمند ها » در قرن های دوازدهم و سیزدهم، ترکمن های آسیای صغیر به سوی « کریم » حرکت نمودند. نویسنده گان متعددی بر این باورند که خود « دانشمند » ها از نسل قفقازیها هستند. « دانشمند » ها در بین ترکمن های آسیای صغیر به تعلیم و تربیت و تدریس علوم دینی مشغول بودند. بکار گرفته شدن کلمه « طلبه - بورساق » در امپراطوری عثمانی بی ارتباط با به شهرت رسیدن طایفه « دانشمند » ها نبوده است. در ادامه کشاکش و مجادله سلجوق ها با طایفه « دانشمند » ها، گروههایی از طرفداران طایفه « دانشمند » - شاید یکی از تیره های ترکمن باشد - به کریم کوچ نمودند. این مجادله به نفع طایفه « دانشمند » ها تمام شد و بدین منظور بود که سلجوقها، طایفه « دانشمند » را به عنوان حاکم و سرپرست ترکمن های آن منطقه برگزیدند. احتمال می رود که « دانشمند » ها عهده دار سرپرستی ترکمن های « کریم » نیز بوده اند. حتی در قرن ۱۸ در فیودوسیا (قافه qaffe) آثار مذهبی از جمله مسجد در بین طایفه « دانشمند » ها بوده است. سلجوقیان به منظور کشور گشایی خود، چشم طمع به ترکمن های « کریم » دوختند. دلیل این امر نیز، عبور رود ولگا از منطقه کریم و وجود راه تجاری به آسیای میانه و آسیای صغیر بوده است. در زمان سلطنت

سلطان کیقباد اول، سلجوقیان توانستند «کریم» را تصاحب نمایند ولی در زمان هجوم مغولها، سرکرد نظامی مغول «چوپان بای» پس از عبور از دریا توانست بر مناطق کریم مسلط شود و در سالهای ۱۲۲۱-۱۲۲۲ م بندر «سوداگی» و سایر بنادر را نیز تصاحب نماید. با توجه به اینکه بندر «سوداگی» اهمیت فرق العاده در امر تجارت داشته، «و.ای. قوردلوسکی» بر این نظر مصمم است که این مکان قدیمیترین مرکز تجاری بازرگانان مشهور آسیای میانه بوده و به نام «سوداگی» یعنی بازرگانی (مرکز تجاری) معروف شده است. (مأخذ شماره ۱۳ ص ۶۵)

سلجوقيان پس از تسخیر کردن شهرها و استانهای آن منطقه، اوغوزها و ترکمنها را در آنجا اسکان دادند. همچنانکه «و.ای. قوردلوسکی» (w.I.qordolevesly) می‌گوید: پس از اینکه «چوپان بای» بندر «سوداگی» را تسخیر کرد، در گوشه و کنار آن دیار مساجدی برپا کرد و افرادی را که اجدادشان در کریم ساکن بوده و زبان ترکی آناتولی خود را حفظ کرده بودند در آن مکان جای داد. (مأخذ ۱۳ ص ۷۳)

در آن زمان افراد زیادی از ترکمن‌ها در کریم زندگی می‌کردند. قبل از هجوم مغول‌ها، آنان دارای قدرت نظامی برتری بودند. هلاکوخان مغول چندین بار بسوی ترکمن‌ها لشکرکشی کرده بود. (وی برای از بین بردن قدرت و قوای نظامی ترکمن‌ها بارها پای خانهای سلجوقی از جمله عزالدین و رکن الدین را به میان کشیده است). ترکمن‌های «تاور» به فرماندهی «محمدال اوجی» گرچند در کنار عزالدین شاه سلجوق بود ولی بعدها پیوند و رابطه خود را با وی قطع کرد. هلاکوخان، سردار ترکمنها [محمدال اوجی] را به حضور خود دعوت کرد اما «محمدال اوجی» دعوت وی را نپذیرفت به همین دلیل هلاکوخان به رکن الدین خان دستور داد تا ترکمن‌ها را سرکوب نماید. ترکمن‌ها در جنگ با آنان مغلوب شده و «محمدال اوجی» سردار آنان نیز به اسارت افتاد. (مأخذ ۱۳ ص ۵۷)

هرچند «آتین اوردا» توانست قسمتی از «کریم» را تابع خود نماید ولی نتوانست از ارتباط فرهنگی و اقتصادی ایلات آن سرزمین با ایلات آسیای صغیر [ترکیه فعلی] جلوگیری نماید.

یکی از دلایل دیگری که برای استقرار ترکمن ها در «کریم» میتوان عنوان نمود، کوچ عده ای از افراد ترکمن های سالیر و قالقین، همزمان با کوچ ترکمنها به کریم با سرپرستی «اوغورجیق آلب» در قرن های ۱۴ و ۱۵ میلادی بوده است. ابوالقاسمی در کتاب «شجره نامه ترکمنها»، وضعیت مشابهی را عنوان می کند: «ترکمنهای مطلع از شجره النسب ترکمنها، اوغورجیق آلب را بعنوان نسل شانزدهم اوغوز می شناسند. اوغورجیق از دستور «بایندریگ» سرپیچی میکند. «بایندرخان» وی را مورد غضب خود قرار میدهد چون تعداد قشون «اوغورجیق» برای مقابله با «بایندرخان» کم بود، همراه هزار خانوار از ایل خود به «شماخا» shamaxa کوچ نمود. (از این تعداد ۹۰۰ خانوار سالیرها و صد خانوار نیز قارقین ها بوده است) وی میخواست که به همراه ایل خود در آن مکان مسکن گزیند اما بیم (ترس از هجوم بایندرخان و نیروهای وی) وی را مجبور کرد تا به «کریم» کوچ نماید. (مأخذ ۴۶ ص ۲۲)

البته «اوغورجیق» تنها به خاطر بیم از هجوم بایندرخان به «کریم» کوچ نکرده بود بلکه در منطقه کریم، بسیاری از هم طایفه های وی نیز زندگی میکرده است وی تصور میکرد که شاید بتواند از آنان برای مقابله با بایندرخان کمک بگیرد. بطور خلاصه میتوان گفت که کیکاووس پس از عزل شدن از حکومت و تحمل رنج و مشقت فراوان، کریم را بعنوان قرارگاه خود برگزید.

بعد از پیدا شدن خانهای کریم، ترکمن ها در تعیین سرنوشت خود اختیارات زیادی به دست آورده اند و آثاری از جمله حفظ اسامی و نامهای ترکمن در سرزمین های اطراف کریم و حفظ وجه تسمیه رو دخانه «سالغیر» که از داخل کریم میگذرد با نام طایفه سالیرها (سالغیر، سالغورها و ...) و همچنین سنگ قبرهایی که از دوران یکجا نشینی ترکمن ها در کریم و در اطراف ترکمنستان فعلی و مأواه النهر باقی مانده از شناوهای سکونت و حاکمیت طولانی ترکمنها در آن مناطق می باشد.

جمعیت ترکمن های کریم در اوایل قرن بیستم برابر با ۱۰۰۰ نفر بوده است آنان در منطقه «قراسوبازار»، «خوجه بای»، «شان» (شاهین) - در محله های «گیری» و محله های «اسکی بازار» شهر «کرچ» kerach (کرژ) زندگی می کرد.

تعداد کمی از جمعیت ترکمنهای کریم که در اطراف «سوداگار» زندگی می کردند از لحاظ

زبان، پوشاك و آداب و رسوم با تاتارها مختلط شده اند. (مأخذ ۷۱ صفحات ۲۷۴ و ۲۷۵)

درباره جمعیت ترکمنهای فعلی ایلات ساکن در کریم ارائه یک آمار قطعی مشکل است البته کوچ ترکمن ها همانند کوچ تاتارها به آن منطقه همراه با اجبار بوده است.

جدول شماره ۹

جمعیت ترکمنهای کریم (هر نفر نماینده هزار نفر)

۱۹۸۹	۱۹۷۹	۱۹۷۰	۱۹۰۹	۱۹۳۷	۱۹۲۶	سالها
۳۹/۷	۲۳/۰	۹/۰	۱۱/۶	-	۱۷/۵	مناطق جمعیت جمهوری فدراسیون سوییالیستی روسیه RSFSR
۱۲/۰	-	۸/۳	-	-	۴/۰	از این تعداد: جمعیت منطقه استاورپول

xxx

ترکمن های جهان

۶۰

ترکمنهای ساکن در سایر کشورهای (به غیراز جمیعت جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی سابق)

جدول شماره ۱۰

جمعیت ترکمن ها ساکن در سایر کشورها [غیر از جمیعت ساکن در جمهوری تازه استقلال یافته آسیای میانه (متوجه)]

(هر نفر نماینده هزار نفر)

سالها	نام کشورها	۱۹۷۸	۱۹۷۹	۱۹۷۰	۱۹۰۹	۱۹۳۷	۱۹۲۶
ایران		۱۰۰۰/۰	-	-	۳۵۰/۰ ^x	-	۱۲۰/۰
افغانستان		۹۰۰/۰	-	۱۳۰/۰	۳۰۰/۰ ^x	-	۱۰۰/۰
عراق		۲۲۰/۰	-	-	۱۲۰/۰ ^x	-	-
سوریه		۶۰/۰	-	-	۳۰/۰ ^x	-	-
ترکیه		۱۴۰/۰	-	-	۸۰/۰	-	-
اردن		۳/۰	-	-	-	-	-
چین		۷۲/۰	-	-	۳۱/۰	-	-
ترکمنهای جهان	جمع کل	۵۱۲۴/۰	-	-	۱۸۱/۵	-	-

× آمار سال ۱۹۶۳

جدول فوق بر اساس منابع زیر تنظیم شده است:

مأخذ ۷ صفحات ۱۸۶، ۷۸۴، ۷۸۵، ۸۲۳

مأخذ ۵۷ صفحات ۴۱۰، ۴۲۳، ۴۳۳

مأخذ ۵۸ صفحات ۵۷، ۶۴، ۶۵، ۱۳۳، ۱۵۴، ۱۰۶، ۱۹۲

مأخذ ۶۱ صفحات ۳۴۰، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴

مأخذ ۵۹ صفحات ۳۹۸، ۴۰۷

مأخذ ۴۵ صفحه ۲۸۵، مأخذ ۲۰ صفحه ۵۱، مأخذ ۱۵ صفحه ۹۹، مأخذ ۶ صفحه ۳۲۱ و ۶۴۱

مأخذ ۷۲ صفحه ۳۱، مأخذ ۶۷ صفحه ۳۹۰

آمار جمعیت ارائه شده در جدول فوق درباره ترکمن های جهان شاید از آمار واقعی جمعیت ترکمن آن کشورها فاصله داشته است گزارش جمعیتی در مورد تغییرات جمعیتی و رشد جمعیت ترکمن هاییکه در کشورهای مختلف زندگی می کنند، مطابق با آمارهای محلی و منطقه ای آنان نیست. این مسئله مشکلی است که هنوز راه حلی برای آن پیدا نشده است بعنوان مثال بر اساس آمارهای رسمی جمعیت ترکمنهای ایران و افغانستان از آمار جمعیتی ارائه شده در جدول فوق نیز کمتر است. جمعیت ترکمنهای سوریه نیز در سالهای ۱۹۵۹ و ۱۹۷۸ به اندازه جمعیتی که در آمار فوق ارائه شده نبوده بلکه کمتر از آن بوده است یعنی جمعیت ترکمنهای آن کشور در سالهای فوق به ترتیب ۳۰ هزار نفر و ۳۷ هزار نفر بوده است.

اگر مدارک آماری جمعیت شناسان و آمارگیری ها را صحیح و واقعی در نظر بگیریم تا سال ۱۹۷۴ نه تنها در کشورهای خارجی بلکه در مناطق اتحاد جماهیر شوروی [سابقاً نیز درباره جمعیت واقعی ترکمنها نمیتوان اطلاعات واحدی را کسب کرد. حتی آمار نامه هاییکه بعداز سال ۱۹۷۰ بدون

بررسیهای لازم منتشر شده است آمارهایی بودند که از اطلاعات آماری دولتی کشورها بدون تجزیه و تحلیل کپی برداری شده است.

جمعیت ترکمنهای کشورهای مختلف جهان [به غیر از ترکمنهای ساکن در اتحاد جماهیر شوروی سابق] از لحاظ رتبه بندی جمعیت ملیت ها، رتبه کمتر از ۱۴۰ را دارد. ویژگیهای جمعیتی - جغرافیایی ترکمنها باعث شده که اکثریت آنان در اطراف جمهوری ترکمنستان تجمع نمایند.

۹۳ درصد ترکمنهای اتحاد جماهیر شوروی [سابق] در سرزمین ترکمنستان زندگی می کنند، این درصد در بین ملت های ساکن در اتحاد جماهیر شوروی [سابق] بالاترین رقم است. بهمین منظور در مقایسه با سایر ایلات آسیای میانه و قزاقستان، ترکمنها در مناطق دور بخصوص در سرزمین های جنوبی و غربی آسیا بطور پراکنده ساکن شده اند.

xxx

ترکمن های چین

وقتی از جمیعت ترکمنهای چین سخن به میان می آید، سالارهای ترکی زبان با جمیعت کم، در ذهن به تصویر کشیده می شود. اینان در استانهای «تسن هان»، «گان سوی» چین و در سایر مناطق - پکن - «اینین»، «سین زایا» و در بخش خود مختار «بیویغور» چین زندگی می کنند.

سکونتگاه اصلی «سالار»ها، استان «تسن هان» میباشد. در کناره های رودخانه «هوان هی» حدود ۷۰ درصد سالارهای چین زندگی می کنند. با در نظر گرفتن این وضعیت، در ۲۴ فوریه سال ۱۹۵۴ استان شین های به منطقه خود مختار «سین هوا» تبدیل شده و مرکز آن هم شهر «تزو شوی» انتخاب شد. در موقعیت کنونی در ۷ بخش منطقه خود مختار «سین هوا» - «گی تسن زی» (آلتویونی)، «سوچچی»، «سین یان» (پولر)، «تس زی شای» (یازی)، «چین شای» (سی فیز)، «نمین یا کوبایا» (کو)، «بی جوان» (اخوار) - سالارها بیشترین درصد ساکنین را تشکیل می دهند.

لازم به یادآوری است که قل از ایجاد منطقه خود مختار «سین هوا» بخش های مختلف سالار شین همانند سایر ترکمنهای سالار در عصر قرون وسطی، از لحاظ مدیریت منطقه و برای تسهیل اداره آن به دو بخش «سالار علیا» و «سالار سفلی» تقسیم شده بودند. زبان سالارها، همانند زبان ترکمن ها، شاخه ای از زبان ترکی - اوغوز یعنی شاخه ای از زبان های جنوبی - غربی است. تأثیر زبان «قبچاق» بخصوص در دوره های بعدی و رایج شدن فنوتیک زبان چینی و تبتی در زبان سالارها شدید بوده است.

سالارهای چین گروهی از سالارهای ترکمن هستند که بدلیل مناقشات سیاسی - نظامی در قرن چهاردهم میلادی مجبور میشوند از سرزمین اجدادی خود به چین کوچ نمایند. بر اساس گفته های شفاهی و بر اساس شجره النسب موجود، سالارها گروهی از «قارامان» ها بودند. اینان در مرحله اول به سمرقند و سپس از این سرزمین به چین کوچ کردند و شاخه های اصلی و اجداد اینان امروزه در اطراف سمرقند زندگی می کنند.

در حقیقت، سalarهای چین هویت ملی خود را از دست داده و تنها بصورت یک «طایفه» شناخته می‌شوند. جدا شدن سalarها از سایر تیره - طایفه‌های ترکمن به مدت چندین قرن، باعث شکل‌گیری چنین وضعیتی شده است. با این وجود نیز سalarها بعنوان یک طبقه نژادی، خود را شناخه ای از «قارامان» ها میدانند. در مسجد «تسزی شوی» سند تاریخی بعنوان «تاریخ کوچ سalarها» نگهداری می‌شود. در کتابی که عنوان «کتاب مقدس سalarها» شهرت یافته، چنین آمده است: «شجره النسب اصلی سalarهای ما از نسل فرزند کوچک «قارامان» که در سرزمین اجدادی مان «واطن» (قارری اوی) [خانه قدیمی] زندگی می‌کرد، منتبه می‌شود. همچنین شجره النسب سalarهای ما از نسل فرزند بزرگ «قارامان» که از «واطن» (سرزمین) کوچ نموده بودند، منتبه می‌شود (مأخذ ۷۲ ص ۱۲۱) در این مدارک شجره نامه ای، وابستگی خویشاوندی سalarهای منطقه «قارری اوی» با «سalarهای چین» واضح و آشکار بیان شده است. سalarها چین به انجام فعالیتهای کشاورزی، باگبانی، دامداری و هنرمندی مشهور هستند.

جدول شماره ۱۰ (الف)

جدول اطلاعات مربوط به مشاغل مسلمانان ترک زبان ساکن چین (در سال ۱۹۸۲) در مقیاس درصد

نام مشاغل	اویغور ها	قراقوچها	قرقیزها	ترکمنها (سالا رها)	تاجیکها	ازبکها	تاتارها
کارمندان بخش های صنعتی	۴/۲۵	۱/۲۰	۱/۲۰	۷/۰	۳/۲۰	۰/۷۰	۱۷/۲۰
مدیران	۰/۷۵	۱	۱/۰	۱/۰	۲/۰	۲/۰	۳/۷۰
کارمندان اداری	۱/۰	۱/۰	۱/۰	۰/۷۰	۰/۰	۰/۰	۳/۲۰
کارمندان نظامی	۱/۰	۱/۰	۱/۲۰	۱/۰	۰/۰	۰/۷۰	۱۰/۷۰
مستخدم و خدمتکار دهستان	۸۴/۰	۸۴/۰	۱/۰	۸۴/۰	۹۰/۰	۸۰/۷۵	۳/۰
۷/۰	۷۴/۰	۴/۰	۴/۰	۳/۲۰	۲/۰	۲/۰	۱۹/۲۰

						۷/۵		حمل و نقل
--	--	--	--	--	--	-----	--	-----------

جدول شماره ۱۰(ب)

جدول اطلاعات مربوط به مقاطع تحصیلی مسلمانان ترک زبان ساکن در چین (در سال ۱۹۸۲) در مقیاس درصد

تاتاره ۱	ازبک ها	تاجیک ها	ترکمنها (سala رها)	قرقیزه ۱	قزاقها	اویغور ها	تحصیلات
۰/۹	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۳	۰/۴	۰/۲	تحصیلات عالی
۱۱/۰	۰/۹	۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۱	۰/۱	دیپلمه ها
۱۵/۰	۱۱/۰	۴/۰	۱/۰	۵/۰	۵/۰	۵/۰	مقاطع دبیرستانی
۲۰/۰	۲۲/۰	۱۱/۰	۵/۰	۱۱/۰	۱۷/۰	۱۲/۰	مقاطع راهنمایی
۴۰/۰	۴۰/۰	۳۸/۰	۱۸/۰	۴۰/۰	۴۹/۰	۳۷/۰	مقاطع ابتدایی
۹/۰	۲۰/۰	۴۹/۰	۷۴/۰	۴/۰	۲۹/۰	۴۰/۰	بیسوادها

در بین سalarهای چین، نظیر سایر تیره - طایفه های ترکمن یک طبقه دینی به نام «اولاد^۱» وجود دارد که مورد احترام خاص آنان است. از لحاظ اعتقادات دینی، سalarها سنی مذهب هستند. البته در بین بعضی از آنان اعتقادات رایج قبل از اسلام از جمله «اعتقاد به چند خدایی» نیز کم و بیش مانده است.

در بین سalarهای چینی که به سمرقند کوچ کرده بودند، افرادی هستند که به پرسش «قرق

^۱ اولاد مترادف اهل بیت یا کسانی که شجره النسب خود را به پیامبر می رسانند.

ولی) [چهل ولی] مشهور هستند. همچنین لازم است گفته شود که در بین سالارهای چینی نوعی رقص مشهور به «ذکر» وجود دارد که شبیه به «ذکر» ترکمنهای ترکمنستان میباشد.

در سال ۱۹۵۳ در حدود ۳۳۱ هزار نفر سalar در چین زندگی می کردند. داشتمند مشهور «ای.د.تین شوف» از وجود ۲۰ هزار نفر ترکمن (سalar) در چین خبر می دهد و بر اساس اطلاعات جدید ارائه شده توسط «آ.ریشی توف» آمار جمعیت ترکمنهای سalar برابر با ۷۲ هزار نفر می باشد. (نگاه کنید به جدول شماره ۱۱)

xxx

ترکمن‌های افغانستان

ترکمن‌های افغانستان در بخش‌های مرزی مناقشه‌ای اتحاد جماهیر شوروی [سابق] یعنی در قسمت ترکستان افغانستان زندگی می‌کنند. آنان در سواحل رودخانه «آمی دریا» بین «آنست خوی» و قسمت شمالی «آقجان» بلخ و در حوالی استان «فاریاب» (بخش چوللک) مسکن گزیده‌اند. در بخش‌های «خاش دانار»، بلخ، مزار شریف، قسمت‌های شمالی «میمنه» همچنین در جلگه «آب کوثر» تعداد زیادی از روستاهای ترکمن نشین وجود دارد.

ترکمن‌های افغان عبارتند از طایفه‌های: ارساری، آل علی، ساریق، سالیر و تکه می‌باشد. آنان از طریق کوچ نشینی (شبانی) و نیمه کوچ نشینی امرار معاش می‌کنند.

بر اساس نوشته «ان. آ. آرسیتف» (N.A.Aristof) در اواخر قرن نوزدهم، در حدود ۵۰ هزار ترکمن در افغانستان زندگی می‌کرد. (مأخذ شماره ۳ ص ۴۲۰)

در گزارش آماری که توسط «آ.ام. رحمانوف» با همکاری «ک. کارپوا» منتشر شده، چنین بیان شده است که در اطراف سرزمین افغانستان در آن دوره در حدود ۷ هزار خانوار «arsari» (منطقه ترکستان افغان شامل ساکنین بخش‌های استان مزار شریف، همچنین بخش‌های «میمنه»، «گوندوز» و «شیرقان») زندگی می‌کردند. با در نظر گرفتن سایر طایفه‌های ترکمن، میتوان گفت که بیش از ۱۰۰ هزار ترکمن در افغانستان زندگی می‌کند. جمعیت ایلات ترکمن که بعد از وقایع سال ۱۹۳۹ در افغانستان ساکن شدند کم و بیش افزایش یافته است این وضعیت در نتیجه اجباری کردن مالکیت اشتراکی در شوروی که منجر به کوچ ترکمنها به افغانستان گردید، ناشی شده است. در زمان کنونی گزارش آمار رسمی دولت از جمعیت ترکمن‌های افغان، طبق معمول کمتر از واقعیت موجود است بعنوان مثال در بین سالهای ۱۹۸۷-۱۹۵۹ م جمعیت ترکمن‌های افغان بر اساس محاسبه آماری توسط «اس. ای بوگی» و سایرین، ۵۰ هزار نفر بوده است این رقم نمی‌تواند واقعی باشد. ولی «آ.داودیف» جمعیت ترکمن‌های افغان را در اوخر سال ۱۹۸۰ در حدود

۹۰۰ هزار نفر برآورد نموده است که این رقم شاید به رقم واقعی نزدیکتر باشد (مأخذ ۱۴ ص ۹۹)

بر اساس کتب منتشر شده در کشورهای خارجی، ترکمنها ۳ درصد جمعیت کل افغانستان را در سال ۱۹۷۸ تشکیل می داده است. یعنی جمعیت ترکمنها برابر با ۴۷۸/۵۰۰ نفر بوده است.

جنگ های سال ۱۹۷۸-۱۹۸۷ در وضعیت جمعیتی افغانستان از جمله آمار جمعیتی ترکمن - های آن کشور تأثیر بسزایی داشته است. جمعیت ترکمن های ساکن استانهای هموجوار افغانستان با اتحاد جماهیر شوروی [سابق] تا سال ۱۹۸۷ کاهش عمیقی داشته است و این وضعیت با کوچ ترکمنهای افغان به استانهای پاکستان در ارتباط است. در نتیجه این امر، جمعیت ایلات «باغلان» ۵۱ درصد، جمعیت بلخ ۳۰ درصد و جمعیت گوندوز ۵۹ درصد، جمعیت «سامان قان» ۲۲ درصد کم شده است همچنین گروهها و دسته های زیادی از ایلات ترکمن افغانستان به کشور ایران مهاجرت کردند. اگر تمام ایلات مهاجر افغانستان را به صورت درصد بیاوریم، درصد جمعیت مهاجر ترکمن ها زیادتر از سایر ایلات بوده است و اگر هم مهاجرت «پشتونها» را با ترکمنها یکی در نظر بگیریم مهاجرت ترکمنها به ایران زیادتر بوده است. بعنوان مثال در سال ۱۹۸۷ ترکمنهای افغان آواره، یک درصد جمعیت آواره افغانستان بوده است. این درصد در حدود ۵۰ هزار نفر را در بر می گیرد. بر اساس اطلاعات آماری ارائه شده ۲۸۵۰،۰۰۰ نفر افغانی در ایران ۳۲،۵۷،۶۰۰ نفر افغانی در پاکستان آواره بوده اند. (مأخذ ۸ ص ۸۲۳) اگر آمارهای ارائه شده در کشورهای خارجی را درست و واقعی درنظر بگیریم، (بر اساس اطلاعات ارائه شده ۴ درصد جمعیت ایلات افغانستان را ترکمن ها تشکیل می دهد) در اینصورت میتوان گفت که جمعیت ترکمنهای افغانستان ۱۳۰۰،۸۴۱ نفر بوده است. (مأخذ ۱۸ ص ۱۸۱)، (مأخذ ۱۸ ص ۴۹) و (مأخذ ۷۰ ص ۱۵)

ترکمن های ایران

ترکمن های ایران در منطقه ترکمن صحرا واقع در مرز شمالی ایران و جمهوری ترکمنستان و همچنین در قسمت شمال شرقی خراسان زندگی می کنند. اغلب ترکمنهای ایران را طوایف یموت، گوکلان، سالیر و همچنین ساریق و تکه تشکیل می دهند. در نتیجه قراردادی که برای تعیین مرز بین المللی بین ایران و سوری [سابق] توسط حاکمان وقت ایران و روسیه به آمضاء رسید تعداد زیادی از ترکمنها در داخل مرز ایران ماندند. در آن قرارداد، رودخانه اترک بعنوان مرز مشترک دو کشور تعیین شده است

بر اساس اطلاعات «ان.آ.آریستف» در اوخر قرن ۱۹ جمعیت ترکمنهای ایران کمتر از ۳۰ هزار نفر نبوده است. (مأخذ ۳ ص ۴۲۰)

رئیس ستاد ارتش روسیه «آ.ای.میدویدف» (A.E.Midveidof)، در اوایل قرن ۲۰ جمعیت ترکمنهای ایران را ۶۰ هزار نفر بر آورد نموده است. (مأخذ ۵۰ ص ۴۱۴)

بر اساس اطلاعات مستند سال ۱۹۱۲ که توسط «آ.د. درانیتسین» (A.D.Deranitsin) مأمور اداره حمایت از مهاجرین و پناهندگان به سایر کشورها ارائه شده: در آن زمان در ایران ۸۲۶۳ خانوار یا نزدیک به ۵۰ هزار نفر ترکمن یموت زندگی میکرده است. (مأخذ ۴۲ ص ۷) بر اساس اطلاعات آماری جمع آوری شده توسط «ال. ک. آرتامونوف» (L.K.Artamonov) در سال ۱۸۹۱، جمعیت ترکمنهای یموت برابر با ۱۰۰۵۰ خانوار بوده است. (از این تعداد ۴۳۶۰ خانوار یکجانشین و ۵۶۹۰ خانوار کوچ نشین بوده است). (مأخذ ۴ ص ۸۴)

یکی دیگر از طوایف بزرگ ترکمنهای ایران گوکلان ها هستند. در اوایل قرن بیستم جمعیت گوکلانها در حدود ۲۰ هزار نفر بوده است. بر اساس اطلاعات جمع آوری شده توسط

«آرتامونوف» در سال ۱۸۹۱ گوکلانها دارای ۲۸۰۰ خانوار بوده‌اند. (از این تعداد ۲۳۱۵ خانوار یکجوانشین و ۴۸۵ خانوار کوچ نشین بودند). آنان در منطقه شمالی محل سکونت ترکمنهای «آق‌آتابای» بیوت در جلگه دشت ترکمن [گرگان، خراسان، قوچان و بخش‌های در گزندگی می‌کنند

پس از سرکوب شورش ترکمن‌ها در سال ۱۹۲۵ توسط حکومت ایران،

در حدود ۳ هزار نفر از آنان مجبور به ترک ایران و مهاجرت به ترکمنستان شدند، اینان در روستاهای «چگینت»، «چالیوق»، «قوقرچه»، «آجی‌یاپ»، «چکیشلر» و «اسن‌قوی» مسکن گزیدند.

ترکمنهای ایران در مازندران ^{[براساس} تقسیمات جدید کشوری ترکمنهای مورد نظر نویسنده‌گان در استان گلستان ساکن هستند^۱، گرگان، مناطق مختلف دشت گرگان، قوچان، بجنورد و در بخش‌های سرخس از استان خراسان زندگی می‌کنند. تعداد کمی از تیره‌طایفه‌های ترکمن بصورت پراکنده در پایتخت ایران یعنی در تهران و سایر شهرهای مرکزی و بزرگ ایران ساکنند در کناره‌های ساحلی دریای خزر و در غرب دشت گرگان تیره جعفری‌ای طایفه بیوت (شاخه‌های یارعلی و نورعلی) در کناره‌های رودخانه اترک و گرگان تیره «آق‌آتابای» طایفه بیوت در بخش‌های مختلف استانهای خراسان و مازندران تیره‌های «خوجا»، «شیخ»، «محتم» و «آتا» زندگی می‌کنند.

در قسمتهای روستایی شمال بجنورد ترکمنهای «تکه»، «نخورلی»، «ایمیرلی»، «ایگدیر»، «آنولی»، «مورچه»، «سون‌چلی» و «خدرایلی» و در قسمت شمال شرقی خراسان در منطقه مشهد و سرخس ترکمنهای ساریق و سالیر زندگی می‌کنند.

ترکمن های عراق

بررسیهای «اس.ای.بریوک» درباره پیدایش ترکمنها در عراق و مسیر حرکت آنان به این مناطق، هیچ اطلاعاتی بدست نمی دهد. بر اساس تحقیقات علمی موجود میتوان گفت گروههای مهاجر ترکمن زبان از سرزمین های ترکمنستان در قرون وسطی به عراق آمدند. آخرین کوچهای بیلاق-قشلاقی ترکمنها با دوران خلافت عربها در ترکمنستان مرتبط است (در آن دوران همه ساله هزاران نفر سریاز به سوی عراق اعزام میشد) کوچهای دسته جمعی طایفه های ترکمن، همزمان با دوران حاکمیت سلجوقیان بر عراق در قرون ۱۱ و ۱۲ بوده است. درست در آن زمان (قرن یازدهم) در اخبار مستند بیزانس، از وجود ترکمنها در آسیای صغیر و عراق صحبت می شده است.

عراق، آسیای صغیر، سوریه، آذربایجان و قسمتهایی از ارمنستان تحت سیطره سلجوقیان بوده است. میتوان گفت که ترکمن ها به مناطق مختلف سرزمین های خاورمیانه کوچ کرده و ساکن شدند، طایفه های ترکمن از قبیل قینیق، بیات، افسار، بایاندیر، سالیر، قارامان و قایی در تسخیر عراق و آسیای صغیر [ترکیه فعلی] مشارکت داشتند، از بین اینان، طایفه قینیق از سایر طایفه ها احترام و مقام خاصی در دستگاه حکومتی داشته است.

یکی دیگر از طایفه های مهم ترکمن ها در عراق، طایفه، «بیات» ها هستند. در عراق سرزمینهایی زیادی به اسم بیات ها شناخته میشوند. همچین این طایفه بعنوان بازوی اصلی سلسله آق قویونلی های ترکمن در خدمت آنان بوده است. سلسله آق قویونلی های ترکمن از لحاظ سیاسی بر عراق، «زاقاو قازیان» و قسمتهای شمالغربی ایران تسلط کامل داشتند.

در دوره حکومت سلجوقیان، طایفه های سالیر، بایاندیر، افسار، «ایوه» (Ewe) و چند طایفه دیگر ترکمن به عراق آمدند. تیره «ایوه» از نسب تیره های «ایوانت» میباشد که در کرکوک عراق دارای حکومت محلی بودند. این گروه در رویارویی با تاتارهای مغول از سایر گروهها

شاخص تر و متمایزتر شدند. تیره‌های افشار ترکمن (تیره‌های هم نسب آنان) در زمان فعلی در قسمت شمالی سوریه مسکن گزیده‌اند و از مرزداران آن مناطق به حساب می‌آیند و یک گروه دیگر از افشارها نیز در نیمه دوم قرن دوازدهم بطرف خوزستان آمده و حکومت محلی ترکمنی «شومنلا» (shomla) را بوجود آورده‌اند.

در نیمه قرن هیجدهم وقتی "نادر" بعنوان شاه ایران بر تخت سلطنت نشست، افشارها به نهایت درجه قدرت رسیدند و در سرزمینهای تحت سیطره نادر شاه، افراد تیره‌های افشار و بایات، بعنوان عالی ترین مقامات نظامی قشون نادرشاه خدمت میکردند. در دوران حکومت نادرشاه، یک گروه خاص از افشارها (بر اساس گزارش «محمد قازان» در حدود ۱۲ هزار خانوار ترکمن) از عراق به طرف خراسان کوچ کردند. افشارها در همین نزدیکی ها نیز در کناره‌های دریاچه ارومیه و همچنین در حوالی همدان، کرمانشاه و لرستان (و مناطق اطراف اسد آباد، کنگاور و اراک) زندگی می‌کردند. از لحاظ مذهبی بعضی از افشارها، سنی مذهب ولی اغلب آنان شیعه مذهب هستند.

در بخش «ماراق» در کناره تیره افشار یک طایفه ترکمن دیگری بنام «مقدم» ها نیز زندگی می‌کنند اینان نیز از پیروان مذهب شیعه هستند. گروهی مختلفی از قاجارها که خود را از طایفه‌های همنام ترکمن میدانند به عراق کوچ کرده و در نزد اینان مسکن گزیدند و علاوه بر این بازماندگان ایرانی سلسله پادشاهان قاجار در سالهای (۱۷۹۶-۱۹۲۵) خود را از نسب طایفه مذکور به حساب می‌آورند.

در مناطق هم مرز شمال شرقی ایران و عراق (همدان - قزوین) تیره یکجا نشین شده ترکمنها به نام «قراگوزلی» ها زندگی می‌کنند.

از بین تیره‌های ساکن در عراق، تیره «اوتمیش»‌ها (otmish) ویژگی خاصی داشته است. تیره «اوتمیش» عراق از ترکمنهای خاور نزدیک بوده و شاید هم یک شاخه خاص از طایفه تکه ها باشد. ترکمن‌های تکه به این مناطق در حوالی قرون وسطی آمدند در آن دوران مناطق

حوالی آناتولی (آناتولی جنوبی - غربی) با نام ایل تکه شناخته می شده است. در حال حاضر یک «اروغ» از بر شاخه تیره را می گویند کوچ رو بنام تکه زندگی می کنند که نسب نامه خود را به ترکمنها می رسانند.

ترکمنهای عراق نیز همانند سایر ترکمن هایی که در خارج از ترکمنستان ماندگار شدند در جریان تبادلات فرهنگی ملتهاي حاكم، هویت فرهنگی خود را از دست دادند.

بعنوان مثال ترکمنهای «بایات» که در مناطق جنوبی عراق ساکن هستند تحت تأثیر نفوذ فرهنگ عربها قرار گرفتند. همچنین در زمان حاضر نیز تیره های کوچکی در عراق ساکن هستند که گرچند به زبان کردی نکلم می کنند ولی خود را بعنوان ترکمن معرفی می کنند.

بعد از هجوم تاتارهای مغول، گروههایی از ترکمن های عراق به آسیای صغیر | ترکیه فعلی | کوچ کردند در همان زمان نیز، ترکمنهای تیره - طایفه «آق قویونلی» و «قراقویونلی» از آسیای میانه کوچ کرده و به بخشهای شمالی عراق آمدند آنان قبل از این کوچ، در ماورانه ر زندگی میکردند.

سلطین عثمانی در این فکر بودند که به زور فرهنگ ترکی را به ترکمن ها تحمیل نمایند. این امر خود باعث بوجود آمدن اختلاف نظامی بین آنان شد و قشونهای نظامی ترکها، ترکمنهای «باراق» را از مناطق «یوزقات» بیرون رانده و در صحرای «جوزاب» و نواحی مرکزی «اوفراد» و «آقجه دپه» محاصره کردند. و بر اساس قانون تصویبی یکجانشینی طایفه های کوچرو | تخت قاپو کردن | توسط حکومت ترکهای عثمانی، اغلب ترکمنهای صحرای «جوزاب» به سایر بخشهای امپراطوری عثمانی کوچانیده شدند ولی با این وجود نیز گروههایی از آنان در آن دیار ماندند و امروزه جزء طایفه های عراق محسوب می شوند.

در حال حاضر در استانهای شمالی و شرقی عراق و همچنین در استانهای مرکزی (در اطراف و مراکز آن) در کرکوک، موصل، سلیمانیه، ایریبل، هیما و بغداد، روستاهای ترکمن

نشین به چشم می‌خورد. اینان در یک منطقه باریکه‌ای که بصورت خط کمربندی با نام «کمربند ترکمن نشین» (ترکمن قوشاغی) معروف است، ساکن هستند. این باریکه از شمال «تلافر» از مناطق روستایی «شیبک» و «راشدیا» آغاز شده تا ایربیل، حورماتی، توزحورماتی و بخش‌های دادیوق به درازا کشیده شده است و روستاهای بایات، کیفری، شاه ریبان، المقدادیا، المنصوريما، دالی عباس و قازنی را در بر می‌گیرد. این باریکه در جنوب «مندلی» تمام می‌شود.

در آن زمان این باریکه «ترکمن قوشاغی» (کمربند ترکمن نشین)، مناطق مسکونی عربها و کردھای عراق را از هم جدا می‌ساخت اینان [ترکمنها] بعنوان یک قوم واسط بین آنان واقع شده بودند. در بین مناطق ترکمن نشین عراق، اسمی ترکی و ترکمنی به وفور به چشم می‌خورد و این امر خود نشانگر پیوستگی قومی و اشتراکات فرهنگی بین ترکمنهای عراق و ترکمنهای سوری [سابق] می‌باشد.

ترکمن های ترکیه

در آمارهای رسمی کشور ترکمنستان هیچ گونه اطلاعاتی درباره جمعیت ترکمنهای ترکیه وجود ندارد و این با مستحیل شدن ترکمنها در فرهنگ ترکی و کم شماری جمعیت‌ها با هویت قومی مرتبط می‌باشد.

در پیدایش ترکمنهای آسیای صغیر بعنوان یک گروه قومی در قرن ۱۲ و ۱۱، سلجوق‌ها نقش بزرگی داشتند. در نتیجه تسلط سلجوق‌ها، آسیای صغیر بعنوان یک استان تحت حاکمیت سلجوقیان به حساب آمد. بعداً در اطراف این سرزمین دولت رومی - سلجوق (ریم، بیزانس) Rem-Bezantia بوجود آمد. یکی از طایفه‌های بزرگ ترکمن‌های ترکیه «قینیق» ها بودند، اینان شاید در زمان سلجوقیان به طرف ترکیه رفته باشند، چون در حدود ۲۸ مورد از اسمی آن مناطق همنام و مرتبط با اسمی طایفه قینیق می‌باشد.

بر اساس گزارش «ام. ای. اینانچین» (M.E.Einanchin) جمعیت ایلات اوغوز ترکمن که همراه با سلجوقیان به آناتولی آمدند، در حدود ۵۶۰-۵۲۰ هزار نفر بوده و طبق نوشته «ای. قافس. اغلون» (E.qafes oghlon) در حدود ۵۶۰-۵۰۰ هزار نفر بوده است. بر اساس گزارش «وی. ای. ارمیوف» در قرن ششم تعداد افراد کوچرو ترک که به مناطق آناتولی آمدند در حدود یک میلیون نفر بوده است. اغلب اینان نیز از طایفه اوغوز ترکمن بوده اند. (مأخذ ۲۲ صفحات ۵۴-۵۳)

بین ترکمنهای ساکن ترکیه و ترکمنهای ترکمنستان پیوند خویشاوندی و نژادی وجود دارد. اسمی تیره - طایفه و اروغها ترکمنستان از قبیل : یازیرها، قاراداشلی‌ها، سالیرها، تکه‌ها، بایاتها، بارات‌ها، افشارها، بگدلی‌ها، بایندرها، قایی‌ها، قراقویونلی‌ها و آق قویونلی‌ها در بین تیره - طایفه‌های ساکن ترکیه نیز هستند.

در بین ترکمنهای ترکیه در حدود ۱۰ هزار نفر از افراد طایفه «فاقایوز» زندگی می‌کنند

همچنین در بین ایلات ترک، طایفه های «عبدال ها» و «یوریوق» ها خویشاوندی نزدیکی با ترکمنها دارند. ترکمنها و «یوریوق» ها در بین مردمان خاور نزدیک و خاور میانه از لحاظ جسمانی، انسان شناختی، وضع جمجمه ها و ویژگیهای قومی - نژادی شباهت زیادی بهم دارند. در بین اجتماع مردمان «یوریوق» تیره ها و اروغ هایی که از نژاد اصیل ترکمنی هستند از قبیل: «تیور کمن»، «تکه لی»، «قراتکه لی»، «محمد تکه لی»، «قراقویونلی»، «ایسکی (Eski)»، «قرا اوی لی» وجود دارند.

در ترکیه در حدود یک میلیون نفر «ترکمن های یوریوق» زندگی می کنند. حتی آمار آنان در سال ۱۹۶۰ نیز ۵۰۰ هزار نفر بوده است. (مأخذ ۵۳ صفحات ۶۳-۶۹)

آنان در قسمتهای غربی، جنوب غربی و جنوب بخشهای کوهستانی آناتولی زندگی می کنند. «یوریوق» ها از نسل اوغوزهایی هستند که از «زاکاسپا» و همچنین از «زاقاوقار» و «بالقان» به ترکیه آمدند علاوه بر این عربها و کرد های کوچرو که قبل از آمدن ترک ها در این مناطق ساکن بودند، در فرهنگ و اجتماع «یوریوق» ها مستحیل شده اند. بر اساس اطلاعات «پولیانو» (poliyano) تنها در حدود ۵۰ هزار خانوار ترکمنهای «یوریوق» از راه کوچ نشینی [دامداری] امرار معاش می کنند. (مأخذ ۶۵ ص ۱۴۳)

در بین ایلات ساکن در آناتولی میانه در حدود ۱۶ روستا وجود دارد که با نام طایفه ترکمنهای «بایات» شناخته می شوند و ترکمنها در ۱۰ استان ترکیه با نام «عبدال» های آناتولی شناخته می شوند.

ترکمنهای ترکیه بیشتر در جنوب غربی و جنوب آناتولی، بخش «قوینا» کناره های دریاچه «توز» کوههای «تاور»، «قوینا»، «ایچل مرسین»، «سیحان» و در کنار راههای ارتباطی استان «آدانا» و در همسایگی یوریوقها زندگی می کنند. در قسمت های شمال شرقی ترکیه نیز در مناطق ارزروم، «چوروخ» و استان «کارس» گروههای کوچک قومی از ترکمنها زندگی می کنند.

ترکمن های سوریه

تاریخ پیدایش ترکمنها در سوریه (شام) هم‌زمان با ورود ترکمنها به ترکیه بوده است اینسان از طریق ترکیه به سوریه رفته اند ترکمنهای سوریه بصورت گروههای کوچک قومی در جنوب شرقی «لاتاکیا»، همچنین در شمال استان «خمس» زندگی می کنند. در پی اجبار سلاطین عثمانی برای یکجا نشینی افراد کوچرو در قرن‌های ۱۷ و ۱۸ در حدود ۸۴ هزار خانوار ترکمن به این سرزمین کوچانیده شدند. بعداً در حدود ۳۰ هزار خانوار آنان به ایران کوچ نمودند.

گزارشهای جمعیتی که در سال ۱۹۸۹ ارائه شده، نشان می دهد که در حدود ۳۵ هزار نفر ترکمن در سوریه زندگی می کنند. این آمار جمعیتی نیز از گزارشهای آماری سال ۱۹۸۶ اخذ شده است به همین خاطر اطلاعات آماری فوق قدیمی است در زمان حاضر در حدود ۶۰ هزار نفر ترکمن در سوریه زندگی می کنند.

xxx

ترکمن های جهان

۸۳

جدول شماره ۱۱

جدول آمار جمعیتی ترکمنهای جهان (هر نفر نماینده هزار نفر)

کشورها(مناطق)	۱۹۸۹	۱۹۷۹	۱۹۷۰	۱۹۶۹	۱۹۴۷	۱۹۲۶	۱۹۲۴
اتحاد جماهیر شوروی/سابق/	۲۷۲۹/۰	۲۰۲۷/۹	۱۵۲۵/۳	۱۰۰۱/۶	۷۴۷/۷	۷۶۳/۹	-
ترکمنستان	۲۰۳۷/۰	۱۸۹۲/۰	۱۴۱۷/۰	۹۲۳/۷	۶۹۹/۱	۷۱۹/۸	۶۶۰/۰
از این تعداد در استانهای:	۱۲۱/۹	۹۲/۲	۷۱/۰	۵۶/۸	۴۳/۶	۲۶/۰	۲۷/۰
آندیجان	-	-	-	-	-	۰/۲	-
زرافشان	-	-	-	-	-	۴/۷	-
تاشکند	۱/۲	۱/۳	۱/۰	۰/۶	-	۱/۸	-
بخارا	۸/۱	۷/۶	۶/۱	۴/۶	-	۳/۴	۱۲/۸
کاشغادریا	۱۹/۷	۱۲/۵	۸/۸	۶/۲	-	۴/۱	-
سورخان	۱۸/۲	۳/۷	۹/۶	۶/۶	-	۵/۴	-
دریا	۶/۰	۴/۳	۳/۷	۴/۲	-	-	۲/۰
خوارزم	۶/۰/۲	۴۸/۴	۳۷/۳	۲۹/۱	-	-	۱/۰
قراقولپستان	۲۰/۴	۱۴/۰	۱۰/۴	۷/۱	۳/۲	۴/۱	-
تاجیکستان	-	۱۲/۸	-	-	-	-	۳/۷
از این تعداد در استانهای:	-	-	-	-	-	-	۰/۴
قورغان تویوب	۳۹/۷	۲۳/۰	۲۰/۰	۱۱/۶	-	۱۷/۰	-
دوشنبه	۱۲/۰	-	۸/۳	-	-	۴/۰	-
جمهوری های فدراسیو	۳/۸	۲/۲	۲/۳	-	-	-	-
روسیه	۰/۳	۰/۲	-	-	-	-	-

ترکمن های جهان

۸۴

۱/۲	۰/۲	-	-	-	-	-	-	از جمله در منطقه: استاورپول
۰/۵	۰/۶	-	-	-	-	-	-	قزاقستان
۰/۴	۰/۱	-	-	-	-	-	-	استان خورو
۰/۹	۰/۶	-	-	-	-	-	-	استان خورخان
-	۱/۷	۱/۰	-	-	-	-	-	استان جمکنت
								شهر آلماتا
								قرقیزستان
								اوکراین

۱۹۸۷	۱۹۷۹	۱۹۷۰	۱۹۰۹	۱۹۲۷	۱۹۲۶	کشورهای خارجی (خارج از اتحاد جماهیر شوری سابق)
۷۰/۰	-	-	۳۰/۰	-	۱۲۰/۰	ایران
۳۶۰/۰	-	-	۳۰۰/۰	-	۱۰۰/۰	افغانستان
۲۲۰/۰	-	۱۳/۰	۱۲۰/۰	-	-	عراق
۳۰/۰	-	-	۳۰/۰	-	-	سوریه
۱۴۰/۰	-	-	۸۰/۰	-	-	ترکیه
۳/۰	۷۷/۰	-	-	-	-	اردن
۱۰۰/۰		-	۳۱/۰	-	-	چین
۱۶۰۸۰/۲۳۹۵۰ ^x		-	۹۱۱/۰	-	۲۲/۰	جمع جمعیت (کشورهای خارجی)
۴۳۳/۰/۰۱۲۴/۰ ^x	-	-	۱۹۱۳/۰	-	-	جمع کل جمعیت ترکمنها
۷						

درباره اطلاعات آمار رسمی جمعیت ایلات ترکمن باید کم شماری جمعیت آنان را در نظر داشته باشیم. آمار دقیق سال ۱۹۹۱ در داخل پرانتز آورده شده است.

ЭДЕБИЯТ

1. Агаджанов С. Г. Очерки истории огузов и туркмен в Средней Азии IX—XIII вв. Ашхабад. 1969.
2. Агаджанов С. Г. Средневековые этнонимы названия «туркмен» // Проблемы этногенеза туркменского народа.—Ашхабад. 1977.
3. Аристов Н. А. Заметки об этническом составе тюрksких племен и народностей и сведения об их численности // Живая старина. 1896. вып. 3—4.
4. Артамонов. Астрabad-Шахрудский район и Северный Хорасан. Военно-статистическое исследование. Часть 1. Тифлис. 1894.
- 4а. Архив Астраханской области. ф. 819. оп. 1. д. 104. лл. 1—2.
- 4б. Атабаев Б. Особенности формирования населения Туркменской ССР. Ашхабад. 1968. С. 126—127. (Рукопись докторской на соискание ученой степени кандидата экономических наук.).
5. Борис А. Путешествие в Бухару лейтенанта Ост-Индийской кампанийской службы. М. 1850. Ч. 3:
6. Брегель Ю. Э. Хорезмские туркмены в XIX в. М. 1961.
7. Брук С. И. Население мира. Этнодемографический справочник. Изд. второе перераб. и доп. М. Наука. 1986.
8. Бюллетень ЦСУ ТССР за 1928 г. № 12.
9. Вамбери. Путешествие по Средней Азии. М. 1867 г.:
10. Вестник статистики. 1990. № 7. С. 75—79: по переписи 1989 г. численность туркмен по СССР определена в 812,4 тыс. чел. по ранее неизвестной переписи населения 1937 г. — в ТССР — 741,5 тыс. чел.
- 10а. Вестник статистики. 1990. № 10. С. 77.
11. А. Воробейчиков и Гафиз. Средняя Азия после размежевания // В сб.: На историческом рубеже. Ташкент. 1924.
12. Военно-статистический сборник. вып. III.
- 12а. Гадельшин Г. Путь туркменских кочевников к социализму. — Ашхабад: Туркменистан. 1987. С. 164.
13. Гордлевский В. А. Государство Сельджукидов Малой Азии. // Избр. сов. т. 1. — М. 1960.
14. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Л., 1989: он же. — Древняя Русь и Великая степь. М., 1989.
15. Давыдов А. Туркмены Афганистана. // Юность (Яшлык). № 1. 1988.
16. Доннеров Х. Узбек халкининг шажара ва шевалари. Тошкент. 1968.
17. Драницын. Рукопись хранится в рукописном фонде Института истории ТССР.
19. Дурдыев М. Б. Основные проблемы этногенеза туркменского народа. Ашхабад. 1988.
20. Дурдыев М. Туркмены Китая // Юность (Яшлык). 1989. № 1.
21. Дурдыев Марат. Нуры Каджаров. Туркмены Ирака. // Юность (Яшлык). 1990. № 4 (46).
22. Еремеев Д. Е. Происхождение юрюков и туркмен Турции и основные этапы их истории. // В кн.: Этнические процессы и состав населения в странах Передней Азии. Т. 83. М-Л. 1963.

23. За рубежом. 1990. № 20.
24. Зарубин И. И. Список народностей Туркестанского края. (Труды Комиссии по изучению племенного состава населения России и сопредельных стран. вып. № 9). Л., 1925.
25. И. Зеленский. Национально-государственное размежевания Средней Азии. // В сб.: На историческом рубеже.
26. Среднеазиатский экономический район. Ташкент. 1922 г.
27. История Советского Туркменистана. Ч. I (1917—1939). Ашхабад. «Ылым». 1970.
28. Итоги всесоюзной переписи населения 1959 г. Таджикская ССР. М., Госстатиздат. 1963.
29. Итоги всесоюзной переписи населения 1959 г. Узбекская ССР. М., Госстатиздат. 1962.
30. Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 г. Т. 4. Национальный состав населения СССР. М., «Статистика». 1973.
31. Итоги всесоюзной переписи населения 1989 г. по ТССР. Краткий сборник. Ашхабад. 1990.
32. Итоги Всесоюзной переписи населения 1989 г. Часть I. Статсборник. Ташкент. 1990.
33. Итоги Всесоюзной переписи населения 1989 г. Казахской ССР. Раздел 4. Часть 2. т. 1. Алма-Ата. 1990.
34. Кадыров Ш. Х. Народонаселение Туркменистана: история и современность. (Вопросы и результаты изучения). Ашхабад.. «Ылым». 1986.
35. Кадыров Ш. Ашхабадская катастрофа. (Историко-демографический очерк крупнейшего землетрясения 20 века. Ашхабад. «Туркменистан». 1990.
36. Кармышева Б. Х. Очерки этнической истории южных районов Таджикистана и Узбекистана (по этнографическим данным). М., «Наука», 1976.
37. Кармышева Б. Х. К этнической истории туркмен Среднеазиатского междуречья. // Туркмены в Среднеазиатском междуречье. Ашхабад. 1989.
38. Карпини П. История монголов. Спб. 1911.
39. Карпов Г. И. Родословная туркмен. // Туркменоведение. 1929. № 1.
40. Карпов Г. И., Д. Бацер. Хивинские туркмены и конец Кунградской династии. Ашхабад. 1930.
41. Карпов Г. И. Расселение народов на территории Туркменистана и прилегающих к нему районах. Ашхабад. 1939.
42. Карпов Г. Родоплеменной состав туркменского народа. Ашхабад. 1942 (рукопись).
43. Карпов Г. И.. К истории туркмен-сарыков. Ашхабад. Туркменистан. 1945.
44. «Китай». 1981. № 1.
45. Коэлов В. И. Национальности СССР. Этнодемографический обзор. Изд. второе, перераб. и дополн. М., Финансы и Статистика. 1982.
46. Кононов Ан. Н. Родословная туркмен. Сочинение Абул-Гази. хана Хивинского. М—Л. 1958.
47. К. и М-ов. Туркмены Северного Кавказа. Астраханской губернии и Таджикистана. (Краткая историческая справка). // Туркменоведение. 1929. №№ 8—9. авг.—сент. Приложение.
48. Ларинов В. Туркменская песня в Ставропольской степи. // Молодой ленинец. 1990. 13 июня.
50. Медведев А. И. Персия. Военно-Статистическое обозрение). Спб. 1909.

51. Мельгунов. Туркменский берег и остров Ашур-Аде. Спб. 1863.
52. Миракова К. Поиски «кяриза мертвых». // «Туркменская искра». 1990. 14 ноября.
- 52а. Накануне «великого террора». О результатах обсуждения материалов судебного процесса над «троцкистско-зиновьевским контрреволюционным центром». (Материал подготовлен Г. Гадельшиным). // «Туркменская искра». 1990. 21 декабря. с. 3.
54. Мошкова В. Г. Некоторые общие элементы в родоплеменном составе узбеков, каракалпаков и туркмен. // Материалы по археологии и этнографии Узбекистана. Труды Института истории и археологии. — Ташкент. 1950. Т. 2.
55. Н. Муравьев. Путешествие в Туркмению и Хиву в 1819 и 1820 гг. Николая Муравьева, посланного в сии страны для переговоров. М., 1822. ч. 2.
- 55а. Мухамметбердиев К. Коммунистическая партия в борьбе за победу народной советской революции в Хорезме. Ашхабад: Туркменгосиздат. 1959. С. 203—207.
56. Навширанов З. Ш. Предварительные заметки о племенном составе тюркских народов, пребывавших на юге России и в Крыму. // Известия Таврического общества истории, археологии и этнографии. Т. III (60), 1929.
57. Население мира. Демографический справочник. Составитель В. А. Борисов. М., Мысль. 1989.
58. Население земного шара. Справочник по странам. Отв. ред. С. И. Брук. М., Наука. 1965.
59. Народонаселение стран мира. Справочник. Под ред. Б. Ц. Урланица. М., Статистика. 1978.
60. Народы Восточной Азии. М—Л. Наука. 1965.
61. Народонаселение стран мира. Справочник. Под ред. Б. Ц. Урланица. М., Статистика. 1974.
62. О национальном составе населения Таджикской ССР. Душанбе—1990.
63. Паньков И. Н. Из истории ставропольских туркмен в 17—18 вв. (Новые материалы). Чарджоу. 1960.
- 63а. Папоров Ю. Белое солнце пустыни... // Юность. 1990. № 1. С. 82.
64. Петруевич. Записки Кавказского Отделения Императорского Русского Географического общества. Кн. 11. вып. 1. Тифлис. 1880 г.
65. Planhol X. Les nomades, la steppe et la foret Anatolie // Geographische Zeitschrift. 1965. t. L 111; цитировано по: Андрианов Б. В. Неоседлое население мира (историко-этнографическое исследование). М. Наука. 1985, с. 143).
66. Рабинович И., Завоевание Туркмении царскими войсками (1883—1885 гг.). // Борьба классов. 1936. № 8. август.
- 66а. Разов С. С. Китайская Народная Республика. Справочник. М., Издательство политической литературы. 1989.
67. Решетов А. М. Салары. // Народы мира. Историко-этнографический справочник. М., Советская энциклопедия. 1988.
- 67а. Северо-Кавказский Государственный архив. ф. 87. оп. 1. д. 137. лл. 3—4. Цит.: Русско-туркменские отношения в XVIII—XIX вв. (до присоединения Туркмении к России.). Ашхабад. 1963. С. 176.
68. М. Д. Скобелев. Осада и штурм крепости Денгиль-Депе (Геок-Тепе). Спб. 1881.
69. Стебницкий И. Заметки о Туркмении. Тифлис. 1871 г.
71. С-ч А. Новое о туркменах. // Живая старина. Кн. 75. выл. 3. год XIX. Спб. 1910.
72. Тенищев Э. Р. «Саларские тексты. М., Наука. 1964.

73. Территория и население Бухары и Хорезма. Часть 1. Бухара. Ташкент. 1926.
- 73а. Территория и население Бухары и Хорезма. кн. 2. ч. 2.
74. Токарев С. А. Этнография народов СССР. М., 1958.
- 74а. Торяева Ш. М. Гинтер Е. К., Ревазов А. А., Гаркавцева Р. Ф., Сотникова Е. Н., Бобкова Е. А. Медико-генетическое изучение населения Туркмении. // Генетика. 1985. т. 21. № 6. С. 1042.
75. Туркменская искра. 25 января. 1990.
76. Туркменская искра. 29 июля. 1990.
77. Туркменская искра. 10 июня. 1990.
78. Тумаилов. История ставропольских туркмен. М., 1925.
79. Тумаилов М. Ставропольские туркмены. // Туркменская искра. 1927.. 29 августа.
80. Туркмены Афганистана. // Юность (Яшлык). 1988. № 1.
81. Фрейман А. А. Хорезмский язык. // Записки Института Востоковедения АН СССР. Т. 2. 1939.
- 81а. Центральный государственный архив ТССР. ф. 127. оп. 18. д. 12.. л. 12.
82. Численность и состав населения СССР. 1979 г. М., Финансы и Статистика. 1984.
- 82а. Центральный государственный архив Туркменской ССР (ЦГА ТССР). ф. 125. оп. 6. д. 196. 4, 33, 39, 63, 73.
83. Щеглов И. Л. Туркмены и ногайцы Ставропольской губернии. Т 1.. Ставрополь. 1910.
- 83а. Яворский И. А. Краткий отчет о научной командировке в Среднюю Азию, исполненный в 1894 г. Вып. 2. Слб. 1895.
84. Якубовский А. Ю. Вопросы этногенеза туркмен в 8—11 вв. // Каррыев Ага, Мошкова В. Г., Насонов А. Н., Якубовский А. Ю. Очерки из истории туркменского народа и Туркменистана в 8—11 вв. Ашхабад. 1954.
85. А. И. Яrho. К вопросу о вымирании малых народностей (демографические исследования среди туркмен). // Советская Азия. кн. 1—2.. М., 1931.
86. Khan Muhammad M. A. Demographic Changes in the Muslim population of Soviet Russia: Facts and Fiction. // Journal Institute of Muslim Minority Affairs. A Bi-annual Publication De voted to an Investigation of the Politics, Economics, Education, History, Literature and Sociology of Muslim Minorities Around the World. Editor Syed. Z. Abedin. Associate Editor Saleha M. Abedin. January. Vol. 9. no. 1. 1988.
87. Munzu Tuanjie [United Nationalities Magazine]. „Twenty nine-provinces, sities, and autonomous regions“ minority nationalities (1984). No. 2. pp. 38—39. No. 3. pp. 46—47: Dru C. Gladnev. The Ethnogenesis of the Uighur. // Central Asian Survey Volume 9. No.. 1. 1990. p. 3.

اصلاح ملطفهای چاپی در متن کتاب لطفاً قبل از مطالعه به مفهود اصلاح شده توجه فرمایید.

صفحه	سطر	غلف	صفحه	سطر	غلف
۱۲	۲	قرون	۱۶	۵	شدن
۳۴	۵	حدت شود	۳۶	۱۶	سكن
۳۶	۱۶	ساکن	۴۹	۷	پاورقی
۴۹	۷	ناخالص	۵۰	۱	جدول
۵۳	۷	جدول			

ملاحظه نرمایید: اعداد و ارقام من در جداول شماره ۵ و ۶ در متن کتاب جایجا چاپ شده است.

جدول شماره ۵

آمار جمعیتی ترکمن هایی که در سده ۱۹ و دهه اول سده ۲۰ در نواحی حاصلخیز خبیه زندگی می گردند

منابع اطلاعات آماری	آغاز قرن ۱۹	آغاز قرن ۲۰	اواسط قرن ۱۹	اواسط قرن ۱۹	۱۹۱۰	۱۹۱۷	۱۹۲۴
ان. مواف	-	-	-	-	-	-	-
آر. وایبری	-	-	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	-	-	-
استانب نتسنی	-	-	-۳۵۰۰۰	-۳۵۰۰۰	-	-	-
گلرطف - پیتر	-	-	۲۲۳۰۰	۲۲۳۰۰	-	-	-
گیریش بلند - گنبدین	-	-	۱۲۵۰۰	۱۲۵۰۰	-	-	-
لویاچوسکی	-	-	-	-	-	-	-
زاروبین	-	-	-	-	-	-	-
استاد کمپیون قسیعات آسیای میانه	-	-	-	-	-	-	-
کارطف	-	-	-	-	-	-	-

جدول شماره ۶

جمعیت ترکمن های ازبستان خونی در سال ۱۹۲۰

نام استانها	درصد	تعداد
استان سورخان درنا	۲۱۵۰	۲۱۵۰
از این تعداد: شهرستان شورآباد	۳۹۸۲	۳۹۸۲
شهر جازقورولی	۵۵	۰/۵
شهر نرمز	۳۹۳۰	۲۲/۳
روستای یاتدالسار	۱۲۸۰	۳۰/۰۴
روستای هوشن	۲۱۵۰	۹۰/۰
شهر بورگین	۶۵	۰/۳
شهر ملاردین	۵۵	۰/۲
از این تعداد: روستای دلوف	۵۵	۰/۳
بعض ساریلیز	۱۱۰	۰/۲

جدول فوق بر اساس اطلاعات آماری مأخذ ۳۶ می ۲۶-۲۸ تطبیق شده است.

جدول شماره ۱۱

جدول آمار جمعیتی ترکمنی جمهوری آذربایجان هر سعی تعابده هزار نفر)

کشورها (مناطق)	۱۹۲۲	۱۹۲۳	۱۹۲۴	۱۹۲۵	۱۹۲۶	۱۹۲۷	۱۹۲۸
الحاد جمهوری شوروی (رسنخ)	-	-	-	-	-	-	-
ترکمنستان	۲۰۲۹۰	۲۰۲۲۰	۱۵۲۵۰	۱۰۰۱۰	۲۲۲۶۰	۲۶۲۰۰	۲۶۲۰۰
ارمنستان	۲۰۲۰	۱۸۸۷۰	۱۲۱۲۰	۸۲۲۰	۹۹۹۰	۲۱۹۰۰	۶۶۰۰
از این تعداد در استانی که الدیغان	-	-	-	-	-	-	-
زدالشان	-	-	-	-	-	-	-
لشکر	-	-	-	-	-	-	-
تعزرا	-	-	-	-	-	-	-
کاشنادریا	-	-	-	-	-	-	-
سورخان دریا	-	-	-	-	-	-	-
چوازرم	-	-	-	-	-	-	-
قرالبولستان	-	-	-	-	-	-	-
لنجیکستان	-	-	-	-	-	-	-
از این تعداد در استانی که لورگان نویوب	-	-	-	-	-	-	-
دوشنه	-	-	-	-	-	-	-
جمهوری های لدرایش و روسیه	-	-	-	-	-	-	-
از جمله در منطقه استاوزبیک	-	-	-	-	-	-	-
ترالستان	-	-	-	-	-	-	-
استان خورو	-	-	-	-	-	-	-
استان حروسان	-	-	-	-	-	-	-
استان حمکستان	-	-	-	-	-	-	-
شهر آلمان آنا	-	-	-	-	-	-	-
قرالبیزستان	-	-	-	-	-	-	-
اوکراین	-	-	-	-	-	-	-

کشورهای حارسی (خارج از اتحاد جمهوری شوروی سفلی)	۱۹۲۲	۱۹۲۳	۱۹۲۴	۱۹۲۵	۱۹۲۶	۱۹۲۷	۱۹۲۸
آبران	-	-	-	-	-	-	-
القاسن	-	-	-	-	-	-	-
هرالی	-	-	۱۲۰	۱۲۰	-	-	-
سوریه	-	-	-	-	-	-	-
لوکب	-	-	-	-	-	-	-
اردن	-	-	-	-	-	-	-
چین	-	-	-	-	-	-	-
جمع جمیعت (کشورهای خلیجی)	۱۶۰۸۷۰(۲۲۹۵)*	-	-	۹۱۱۰	-	۲۲۰	-
جمع کل جمیعت ترکمنها	۲۲۲۲۰*(۵۱۲۲۰)*	-	-	۹۱۱۲۰	-	-	-

* درباره اطلاعات آمار رسمی جمیعت ایلات ترکمن باید کم شفافی جمیعت آلان را در تلف داشته باشیم. آمار دلیل سال ۱۹۹۱ در داخل پرانتز آورده شده است.